

თბილისის
ვანო
სარაჯიშვილის
სახელობის
სახელმწიფო
კონსერვატორიის
ტრადიციული
მრავალხმიანობის
კვლევის
საერთაშორისო
ცენტრის
ბიულეტენი

თბილისი. დეკემბერი, 2013

№15

ტრადიციული მრავალხმიანობის კვლევის
საერთაშორისო ცენტრი 10 წლისაა

სიახლეები
საქართველოს ეთნომუსიკალური ცხოვრება

უცხოელი ეთნომუსიკოლოგები
დიტერ ქრისტენსენი

თელავის ფესტივალი

უცხოური მრავალხმიანობა
მასაის ტომის ტრადიციული მრავალხმიანობა

ერთი ქართული ფოლკლორული ანსამბლი
„სათანაო“

ექსპედიციის დღიური
ექსპედიცია პანკისის ხეობაში

უცხოური ფოლკლორული ანსამბლი
სუტარტინესის შემსრულებელი ჯგუფი „ტრის
კეტურიოზე“ ლიტვიდან

ქართული სიმღერის მოამბეები
ივანე მარგვიანი

ქართული კულტურისა და მეცნიერების კერები
საქართველოს თეატრის, კინოს, მუსიკისა და ქო-
რეოგრაფიის მუზეუმი

ქართული სიმღერის უცხოელი შემსრულებლები
ტრიო „ჯამათა“ საფრანგეთიდან

ბათუმის ხალხური და სასულიერო მუსიკის
VIII საერთაშორისო ფესტივალი

ძველი პრესის ფურცლებზე
კუკური ჭოხონელიძე
„ღვინო და ქართული სუფრულები“

ერთი ჟანრის შესახებ
სუფრული სიმღერები

ქართული ხალხური საკრავები
წინწილა

ერთი სიმღერის ისტორია
„ძაბრაღე“

ტრადიციული მრავალხმიანობის კვლევის საერთაშორისო ცენტრი 10 წლისაა!

2013 წელს თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის ტრადიციული მრავალხმიანობის კვლევის საერთაშორისო ცენტრს 10 წელი შეუსრულდა.

მისი დაარსება 2002 წელს გადაწყდა, ტრადიციული მრავალხმიანობის I საერთაშორისო სიმპოზიუმზე, ქართველი და უცხოელი მეცნიერების, მათ შორის, მსოფლიოში აღიარებული ეთნომუსიკოლოგების – იხალი ზემცოვსკის (აშშ/რუსეთი), დიტერ ქრისტენსენის (აშშ), სიმპა არომის (საფრანგეთი), ფრანც ფოედერმაირის (ავსტრია), იოსებ ჟორდანიას (საქართველო/ავსტრალია) და სხვათა ინიციატივითა და O'ზნესკოს თანადგომით, რომლის არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის სექციის დირექტორი ქნი ნორიკო აიკავა სიმპოზიუმს სტუმრობდა. O'ზნესკოს ინტერესი კი მის მიერ 2001 წელს ქართული პოლიფონიის კაცობრიობის ზეპირი და არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის შედევრად აღიარების გამოცხადებით გახლდათ. კარგად მახსოვს, ქნი აიკავას დაუფარავი გაოცება და აღტაცება, როდესაც მან სიმპოზიუმის კონცერტებზე კონსერვატორიის დიდ დარბაზში ქართულ ხალხურ სიმღერაზე ადგილობრივი აუდიტორიის რეაქცია იხილა. მისივე სიტყვებით, მან დაინახა, რომ ქართული მრავალხმიანობა – ცოცხალი ტრადიციაა და არა მხოლოდ სცენაზე შემორჩენილი კულტურული რუდიმენტი, რომ მას ქართული საზოგადოება აღიქვამს, როგორც წინაპრებისგან მიღებულ მემკვიდრეობასა და მისი იდენტობის სათავეს და, ამიტომ, იგი დიდ მხარდაჭერას იმსახურებს.

სწორედ ამან გახადა შესაძლებელი 2003-2006 წლებში საქართველოში O'ზნესკოსა და Japanese Funds-in Trust-ის ერთობლივი მსხვილბიუჯეტის პროექტის „ქართული პოლიფონიის დაცვა და განვითარება“ განხორციელება. ამ პროექტით გათვალისწინებულ პრაქტიკულ სამუშაოს – სამი წლის განმავლობაში ლობთართა სკოლების ფუნქციონირებას რეგიონებში ბ-ნ ანზორ ერქომაიშვილის ქართული ხალხური სიმღერის საერთაშორისო ცენტრი ახორციელებდა, ხოლო პროექტის ბიუჯეტის მეორე ნაწილი ჩვენი კვლევითი ცენტრის ტექნიკურ აღჭურვას, სავლელ ექსპედიციებს, გამოცემებს,

ვებ-გვერდისა და კომპიუტერული მონაცემთა ბაზის შექმნას ითვალისწინებდა. აქედან დაიწყო ცენტრის ნაყოფიერი ურთიერთობა O'ზნესკოსთან, რასაც შემდეგ მოჰყვა ჩემი, როგორც არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის ექსპერტის თანამშრომლობა ამ საერთაშორისო ორგანიზაციასთან.

ცენტრის თანამშრომლები

10 წლის მანძილზე თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის ტრადიციული მრავალხმიანობის კვლევის საერთაშორისო ცენტრმა დიდი სამუშაო გასწია – ჩაატარა ხუთი (II-VI) საერთაშორისო სიმპოზიუმი (ამჟამად მეშვიდესთვის ვემზადებით, რომელიც 2014 წლის 22-26 სექტემბერს შედგება), მიიღო 80-ზე მეტი მეცნიერი მსოფლიოს 20-ზე მეტი ქვეყნიდან. სიმპოზიუმების კონცერტებში მონაწილეობა მიიღო ხალხური სიმღერის 800-ზე მეტმა ქართველმა და უცხოელმა შემსრულებელმა, გამოსულია და ჩვენს ვებ-გვერდზე განთავსებულია ყველა წინა სიმპოზიუმის მოხსენებების კრებული (მეექვსეს – მომავალ სიმპოზიუმზე მიიღებენ მეშვიდე სიმპოზიუმის მონაწილეები), გამოსულია ცენტრის 14 ბიულეტენი, განხორციელებული არა ერთი პროექტი, მათ შორის, ვენის ფონოგრამარქივთან ერთად, საქართველოში არსებული ფონოგრაფის ცვილის დიფუზიის ჩანაწერების 16 დისკის (2006-2008) გამოცემა; გამოსაცემად მოამზადა ქართველი და უცხოელი ეთნომუსიკოლების ესეების კრებული *Echoes from Georgia: 17 Arguments on Georgian Polyphony*, რომელიც 2010 წელს დასტამბა ნიუ-იორკის გამომცემლობა Nova Science Publisher-მა; ამჟამად ბერლინის ფონოგრამარქივთან ერთად მზადდება I მსოფლიო ომის ქართველი ტყვეებისაგან 1916-1917 წლებში ბანაკებში ჩაწერილი სიმღერების გამოცემა და სხვ.

ცენტრს ბევრი სხვა რამეც აქვს გაკეთებული, მაგრამ, ჩემი აზრით, მისი ყველაზე მნიშვნელოვანი მონაპოვარი ისაა, რომ ჩვენმა სიმპოზიუმებმა ქართველი ეთნომუსიკოლოგები მსოფლიო ეთნომუსიკოლოგიური პროცესების უშუალო მონაწილეებად აქცია, რადგან ეს ფორუმი უკვე გახდა ერთ-ერთი პრესტიჟული ტრიბუნა, საიდანაც ქართველი და უცხოელი ეთნომუსიკოლოგები წარმოაჩენენ მსოფლიო მრავალხმიანობის პრობლემებს და, ამ კონტექსტში, ქართული მრავალხმიანობის განსაკუთრებულ ადგილს.

თუ XX საუკუნის 70-იანი წლებიდან ქართული მრავალხმიანი სიმღერა თანდათან იპყრობდა ჩვენს პლანეტას, რომ არაფერი ვთქვათ „ჩაკრულოს“ გაგზავნაზე გალაქტიკაში დედამიწის ცივილიზაციის სხვა უნიკალურ ნიმუშებთან ერთად, ცოდნა მის შესახებ ამ პოპულარობის უკუპროპორციული იყო – უკანასკნელ დრომდე საქართველოს ფარგლებს გარეთ მხოლოდ მრავალხმიანობის შემსწავლელ რამდენიმე მეცნიერს ჰქონდა მასზე წარმოდგენა. ჩვენი ცენტრის მიერ ორგანიზებული სიმპოზიუმების წყალობით, მსოფლიო ეთნომუსიკოლოგიაში უკვე საბოლოოდ დამკვიდრდა აზრი ქართული მრავალხმიანობის ადგილობრივი წარმოშობის, მისი სტილური და ფორმების მრავალფეროვნების შესახებ. უცხოელი მეცნიერები უკვე უყოყმანოდ აღიარებენ, რომ საქართველო არის მსოფლიოს უნიკალური ქვეყანა, რომლის პატარა ტერიტორიაზე გზავნებით ცოცხალ გამოვლენას მრავალხმიანობის ყველა ტიპისა, რაც კი ბუნებაში არსებობს, რის გამოც მას განსაკუთრებული ადგილს მიაკუთვნებენ თანამედროვე მსოფლიოში.

გარდა ამისა, ცენტრი ცდილობს საქართველოს დაუბრუნოს ის ადგილი, რომელიც მას ყოველთვის ეჭირა, როგორც კავკასიური მუსიკალური კულტურების შესწავლის ფლაგმანს. სწორედ ამიტომ 2010 წლიდან სიმპოზიუმში ამ თემას სპეციალური სესიაც მივუძღვენით, ხოლო 2013 წლის აგვისტოში ცენტრის თანამშრომლებმა პანკისის ხეობის ექსპედიციაში ადგილობრივი ქისტებისაგან სრულიად უნიკალური ეთნოგრაფიულ-მუსიკალური აუდიო და ვიდეო მასალა მოიპოვეს, რაც სათავეს დაუდებს ჩვენს ცენტრში ქართულ-კავკასიური მუსიკალური კულტურების შედარებით კვლევას.

ერთი სიტყვით, გეგმები ძალიან ბევრი გვაქვს, მთავარია მათ განსახორციელებლად ადამიანური რესურსები გვეყოს. ჩვენს პატარა გუნდს სჯერა, რომ დიდ და სასარგებლო საქმეს აკეთებს. ამიტომ მე მადლიერებით

რებით მოვიხსენებდი ყველას, ვისი მხარდაჭერის გარეშე ამ საქმეს ვერ გავაკეთებდით – საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს, თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის ადმინისტრაციას და, რა თქმა უნდა, ჩემს ამჟამინდელ და ყოფილ თანაგუნდელებს – მაია კაჭკაჭიშვილს, მაკა ხარძიანს, ქეთევან ბაიაშვილს, ნინო რაზმაძეს და ახალგაზრდა სპეციალისტს თეო ლომსაძეს, რომელიც სულ ახლახან შემოგვიერთდა; აგრეთვე თამაზ გაბისონიას, რომელმაც ეს ათი წელი ჩვენთან ერთად გაატარა და ახლა უკვე ილიას უნივერსიტეტში განგრძობს მოღვაწეობას.

ასევე ჩვენგან დიდი მადლობა ეკუთვნის მსოფლიოში აღიარებულ ქართველ ეთნომუსიკოლოგს, ამჟამად ავსტრალიაში მოღვაწე ბატონ სოსო ჟორდანიას – იგი ჩვენი ცენტრის საზღვარგარეთული ბიუროს ხელმძღვანელია, კომუნიკაციის თანამედროვე საშუალებების წყალობით აქტიურადაა ჩართული ცენტრის ყოველდღიურ საქმიანობაში – ამის საშუალებას – და გადამწვევტ როლს თამაშობს მისი საერთაშორისო კავშირების გაფართოებაში.

მაგრამ განსაკუთრებული მადლობა ჩვენს უცხოელ მეგობრებს, მათ, ვინც ცენტრის სათავეებთან იდგა, ვინც ჩვენი სიმპოზიუმების სესიებსა თუ საკონცერტო პროგრამებში მრავალჯერადი მონაწილეობით გვიდასტურებენ თავიანთ თანადგომას, იმათაც, ვინც ქართული მრავალხმიანობის გაცნობის შემდეგ იგი თავისი კვლევის საგნად აქციეს ან ვინც ერთხელ მაინც გვესტუმრა და თან წაიღო კეთილი მოგონება ჩვენი ქვეყნისა და მისი მუსიკალური კულტურის შესახებ.

და ბოლოს, მადლობა უნდა გუთხრათ იმ ადამიანებს, რომლებიც ესწრებიან სამეცნიერო სესიებსა და სიმპოზიუმების დღეებში მრავალხმიანობის კონცერტებზე კონსერვატორიის დიდ და მცირე დარბაზებს ავსებენ...

რუსუდან წურწუშია
ტმკსც-ის დირექტორი

ტრადიციული მრავალხმიანობის კვლევის საერთაშორისო ცენტრს ვულოცავ დაარსების ათი წლისთავს! მინდა ეს მილოცვა ასევე გააუზრცელო

ქათველ ეთნომუსიკოლოგებსა და მუსიკიმცოდნეებზე, თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიაზე და მთელს საქართველოზეც, რადგან ნადვილად საამაყოა საქართველოში არსებობდეს მსოფლიო რანგის წამყვანი კვლევითი ცენტრი.

ამ ცენტრის დაარსების ყველაზე დიდი ფაქტორი იყო ის საოცარი ფენომენი, რასაც ქართული მრავალხმიანი სიმღერა წარმოადგენს. ჩვენი უღრმესი მადლობა ეკუთვნით იმ დიდებულ ადამიანებს, ჩვენს წინაპრებს, რომლებმაც შექმნეს და ჩვენამდე მოიტანეს ეს საოცარი საგანძური.

მინდა ასევე უღრმესი მადლიერებით გავიხსენო ისინი, ვინც თავიდანვე დაუჭირა მხარი და დიდი ღვაწლი შეიტანა იმაში, რომ საქართველოში მომზადებულიყო ასეთი ცენტრის შექმნის საფუძველი: ალექსანდრე შავერზაშვილი, რომელიც აქტიურად უჭერდა მხარს თბილისში მრავალხმიანობის პირველი საკავშირო კონფერენციის ჩატარებას, ვია ყანხელი, რომლის დახმარებამაც მისცა ბორჯომის კონფერენციებს საერთაშორისო ელფერი, ედიშერ გარაყანიძე, რომელიც თავიდანვე წამყვანი ძალა იყო კონფერენციებზე აუღერებელი ქართული სიმღერის კონცერტებისა, მანანა დოიჯაშვილი, რომლის მხარდაჭერა გადამწყვეტი იყო თვით ცენტრის შექმნაში 2003 წელს. განსაკუთრებით მინდა აღვნიშნო ცენტრის ხელმძღვანელის, რუსუდან წურწუმიას თავდადებული და უდავოდ წარმატებული შრომა ამ ათი წლის განმავლობაში.

დღეისათვის მრავალხმიანობის საკითხების შესწავლა თანამედროვე ეთნომუსიკოლოგიის ერთ-ერთი წამყვანი სფეროა. ავსტრიაში, რუსეთში, ესტონეთში, ტაივანში, პორტუგალიაში ეწეობა კონფერენციები, გამოდის წიგნები და კრებულები, ცოტა ხნის წინ დაარსდა ICTM-ში მრავალხმიანობის შემსწავლელი ჯგუფი. თანდათანობით ხდება

იმის გააზრება, რომ მრავალხმიანი სიმღერა არის არა მარტო საოცარი კულტურული ფენომენი, არამედ ხალხთა შორის ჰარმონიული ურთიერთთანამშრომლობის მძლავრი სიმბოლოც, შემიძლია თამამად განვაცხადო, რომ ამ ყველაფრის ბიძგი სწორედ ჩვენი კონფერენციები და სიმპოზიუმები, ჩვენი ცენტრის არსებობა გახდა.

მთელს საქართველოსთან ერთად ვაძეგნებ, რომ საქართველოს ასეთი წამყვანი ადგილი უჭირავს მრავალხმიანობის კვლევაში, და კიდევ ერთხელ ვულოცავ ტრადიციული მრავალხმიანობის კვლევის საერთაშორისო ცენტრს და მის ყველა თანამშრომელს დაარსების ათი წლისთავს. კიდევ მრავალ ახალ წარმატებას, კიდევ მრავალი ახალი უცხოელი მეგობრის შეძენას, კიდევ მრავალი ახალგაზრდა ქართველი ეთნომუსიკოლოგის გაზრდას ვუსურვებ!

იოსებ ჟორდანიას

დრო სწრაფად გარბის, ვიხსენებ თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის ტრადიციული

მრავალხმიანობის კვლევის საერთაშორისო ცენტრის დაბადებას და, აი, უკვე ათი წლის გახდით! გილოცავთ! კარგად მოგვეხსენება, თუ რაოდენ წარმატებულად ტარდება ტრადიციული

მრავალხმიანობის საერთაშორისო სიმპოზიუმები, იბეჭდება სიმპოზიუმის მასალების ფუნდამენტური ორენოვანი კრებულები, მაგრამ ვისურვებდით რომ გაცილებით მეტი ვიცოდეთ ქართული მრავალხმიანობის უმნიშვნელოვანეს ტიპოლოგიური აღწერისა და დღევანდელი რუკის შედგენის საქმეში ცენტრის საქმიანობაზე.

დაე, მრავალხმიანობა ზეობდეს მუსიკასა და მუსიკაზე ფიქრში! მრავალჯამიერ ჩვენს უსაყვარლეს მრავალხმიან შეილს!

იხალი ზემცოვსკი, აშშ/რუსეთი

ტრადიციული მრავალხმიანობის კვლევის ცენტრის არსებობას დიდი მნიშვნელობა აქვს წარსულსა და აწმყოში მრავალხმიანობის ზეპირი ტრადიციის ნებისმერი ასპექტით დაინტერესებული ადამიანებისთვის. ყოველ ორ წელიწადში სიმპოზიუმების ჩატარება შეხვედრის, აზრთა და გამოცდილების გაზიარების უნიკალურ საშუალებას აძლევს მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნის მეცნიერებს. ყველა ჩვენგანისთვის ბევრისმომცემია ცენტრის პუბლიკაციები.

გულითადად გულოცავ პროფესორ რუსუდან წურწუმას, იოსებ ჟორდანიას და ამ შესანიშნავი ორგანიზაციის კოლექტივს. გულოცავ და დიდხანს სიცოცხლეს ვუსურვებ ტრადიციული მრავალხმიანობის კვლევის საერთაშორისო ცენტრს!

გულითადად გულოცავ პროფესორ რუსუდან წურწუმას, იოსებ ჟორდანიას და ამ შესანიშნავი ორგანიზაციის კოლექტივს.

გულითადად გულოცავ და დიდხანს სიცოცხლეს ვუსურვებ ტრადიციული მრავალხმიანობის კვლევის საერთაშორისო ცენტრს!

სიმჰა არომი, საფრანგეთი

ტრადიციული მრავალხმიანობის კვლევის ცენტრმა მუშაობა 10 წლის წინ დაიწყო და ამ დროის მანძილზე სიმადლიდან არ ჩამოსულა. ცენტრი არაჩვეულებრივ საშუალებას იძლევა მსოფლიოს სხვადასხვა რეგიონის მრავალხმიანობის გაცნობისათვის. ეს შესანიშნავი გამოცდილებაა ცენტრის სიმპოზიუმებში მონაწილეობისთვის.

პირადად მე ცენტრის მადლობელი ვარ, რადგან ჩემი მოკრძალებული წვლილი მსოფლიო მრავალხმიანობის მონაცემთა ბაზაში ამ პატარა სამეცნიერო საზოგადოების დიდი შრომის შედეგია. ცენტრსა და მის კო-

ლექტივს ვუსურვებ ჯანმრთელობას, ბედნიერებასა და დიდ წარმატებებს სამეცნიერო საქმიანობაში.

მისაილ ლობანოვი, რუსეთი

მინდა მოკლედ გამოვხატო უღრმესი მადლობა ტრადიციული მრავალხმიანობის ცენტრის კოლექტივის მიმართ მუსიკალური მხარდაჭერისა და მეგობრობისათვის. მათ მიერ ჩატარებული სიმპოზიუმები ძალიან მნიშვნელოვანია ჩვენთვის, ამიტომ მინდა შევსვა მათი წარმატებული მომავლის სადღეგრძელო! დიდი მადლობა ყველას და გილოცავთ, გაუმარჯოს!

პოლო ვალეჰო, ესპანეთი

სიახლეები
საქართველოს
ეთნომუსიკალური
ცხოვრება
(იენისი-დეკემბერი, 2013)

ფესტივალები და კონფერენციები

ივლისი, 2013 – გაიმართა ტრადიციული ფესტივალი არტ-გენი, რომელშიც მონაწილეობა მიიღეს როგორც რეგიონულმა, ისე თბილისურმა ფოლკლორულმა ანსამბლებმა.

14-15.07.2013 – ქ. ზუგდიდში დადიანების სასახლეში გაიმართა გალობისა და ხალხური სიმღერის პირველი ფესტივალი, რომლის ფარგლებშიც ანსამბლმა „დიდგორმა“ მონაწილეობა მიიღო ზუგდიდის საკათედრო ტაძარში ჩატარებულ საზეიმო წირვაში.

4.09.2013 – ლატვიის დედაქალაქ რიგაში გაიმართა სასულიერო მუსიკის მე-16 საერთაშორისო ფესტივალი, რომელშიც მონაწი-

ლეობა მიიღო ქართულმა ფოლკლორულმა ანსამბლმა „დიდგორმა“.

17.09.2013 – დაბა სტეფანწმინდაში გაიმართა აღ. ყაზბეგის დაბადებიდან 165 წლისთავისადმი მიძღვნილი სახალხო დღესასწაული, რომელშიც მონაწილეობა მიიღეს როგორც ადგილობრივმა, ისე თბილისურმა ფოლკლორულმა კოლექტივებმა.

28-29.09.2013 – ჩატარდა ხობის VII საერთაშორისო ფესტივალი „სიმღერა სამეგრელოზე“, რომლის ფარგლებშიც გაიმართა წიგნის „დაღია ვახტანგ როდონაიას“ პრეზენტაცია.

6.10.2013 – თბილისში, მთაწმინდის პარკში გაიმართა ტრადიციული ლუდის პირველი ფესტივალი, რომელშიც მონაწილეობა მიიღეს ანსამბლებმა: „სახიობა“, „დიდგორი“, „ნანინა“, „ლაგუმედა“, „ძირიანი“.

12-20.10.2013 – ქ. თელავში ჩატარდა სახელოვნებო ფესტივალი NEW ნადიმი.

1-3.11.2012 – ქ. ბათუმში გაიმართა გიგი გარაყანიძის სახელობის საერო და სასულიერო მუსიკის VIII საერთაშორისო ფესტივალი და კონფერენცია.

5-6.12.2013 – ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეთნოლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ინსტიტუტმა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტის საქართველოს ეთნოლოგიის განყოფილებამ მოაწყო ირაკლი სურგულაძის ხსოვნისადმი მიძღვნილი სამეცნიერო კონფერენცია: „მითი, კულტი, რიტუალი“.

კომპაქტ-დისკები, მასტერ-კლასები, ლექციები, პუბლიკაციები, პრეზენტაციები და სხვ.

30.05.2013 – ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტში ჩატარდა ამავე უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორის, მუსიკოლოგიის დოქტორის, ნინო კალანდაძე-მახარაძის საჯარო ლექცია თემაზე „ბავშვთა სამუსიკო საკრავები საქართველოში“.

8.06.2013 – თბილისში, წიგნის მაღაზია „ლიგამუსში“ ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტმა მოაწყო შეხვედრა ქალთა ფოლკლორულ ანსამბლთან „მზეთამზე“.

16.06.2013 – თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის დიდ დარბაზში გაიმართა კომპაქტ-დისკის „100 ხალხური სიმღერა და საგალობელი“ პრეზენტაცია-კონცერტი ანსამბლ „ბასიანის“ მონაწილეობით.

3.10.2013 – თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის ტრადიციული მრავალხმიანობის საერთაშორისო ცენტრმა მოაწყო ნიკოლა

ელიასის საჯარო ლექცია თემაზე: „კავკასიის კარიბჭესთან: პონტოს მთების მუსიკა“.

12.10.2013 – ანსამბლი „სახიობა“ იმყოფებოდა ახალციხის სოფელ არალში, სადაც ჩატარდა გალობა-სიმღერის შემეცნებითი კონცერტი. კონცერტის ფარგლებში მოეწყო ფოტო და ვიდეორეგისტრაცია, რომელმაც ადგილობრივ ახალგაზრდებს გააცნო ძველი ქართველი მომღერალ-მგალობლები, მათი მოღვაწეობისა და საგალობელთა ნოტებზე გადატანის ისტორია.

8.11.2013 – მ. ბერძენიშვილის სახ. დარბაზში „მუზა“ გაიმართა „წირვის სასწავლო დისკის“ პრეზენტაცია, რომელშიც მონაწილეობა მიიღო გორის, თელავის, ლანჩხუთის, ოზურგეთის, ჩოხატაურისა და თბილისის ფოლკლორულმა ანსამბლებმა.

15.11.2013 – თბილისში, წიგნის მაღაზია „ლიგამუსში“ ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტმა მოაწყო ნიდერლანდელი მუსიკოსის, მკვლევრის, დოქტორის – მაგდალენა კუნის საჯარო ლექცია თემაზე „კოპტური ლიტურგიული მუსიკა; ორთოდოქსული ქრიატიანული მუსიკალური კულტურა“.

16-17.11.2013 – ანსამბლმა „სახიობამ“ და მამა დავითის ტაძრის მგალობელთა გუნდმა მალხაზ ერქვანიძის ხელმძღვანელობით ჭყონდიდის ეპარქიაში, ქ. მარტვილის კულტურის ცენტრში ჩატარა გალობა-სემინარი, რომელიც მიეძღვნა ქართული საეკლესიო გალობის ისტორიას, მის ღვთისმსახურებაში დაბრუნების პრობლემებს.

ნოემბერი, 2013 – საქართველოს კულტურის სამინისტროს მიერ ანსამბლ „ბასიანს“ მიენიჭა სახელმწიფო ანსამბლის სტატუსი და დაფუძნდა, როგორც სსიპ ანსამბლი „ბასიანი“.

ნოემბერი, 2013 – „ანჩისხატის ტაძრის გუნდმა“ გამოსცა საიუბილეო კომპაქტ-დისკი „ნადი“.

ნოემბერი, 2013 – ნინო კალანდაძე-მახარაძემ განათლების სამინისტროს მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების ცენტრში ჩატარა თრენინგები ქართულ მუსიკალურ ფოლკლორში ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლის მუსიკის პედაგოგებისათვის.

26.11.2013 – თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიაში მოეწყო „ანჩისხატის გუნდის“ მგალობლის, ზაალ წერეთლის წიგნის „სამი ნეგმირებული კანონი“ პრეზენტაცია.

11.12.2013 – თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის ტრადიციული მრავალხმიანობის საერთაშორისო ცენტრმა მოაწყო პრისტონის უნივერსიტეტის დოქტორანტის, ჯონ გრემის ლექცია თემაზე „კანდომბლისა და

კაპოეირას რიტმები: ტრადიციული ბრაზილიური მუსიკა“.

19.12.2013 – თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის ტრადიციული მრავალხმიანობის საერთაშორისო ცენტრმა მოაწყო ესპანელი ეთნომუსიკოლოგის, პოლო ვალეჰოს ლექცია თემაზე: „მსოფლიო მრავალხმიანობის ფორმები“.

24.12.2013 – საქართველოს ეროვნულ ბიბლიოთეკაში მოეწყო წიგნის – „ქართული საგალობლების ხელნაწერთა აღწერილობა და ანბანური კატალოგი“ (წმ. ფილიმონ მგალობლის (ქორიძის) და წმ. ექვთიმე აღმსარებლის (კერესელიძის) სანოტო ხელნაწერების მიხედვით) – პრეზენტაცია (ავტორ-შემდგენლები: ვაჟა გვახარია, დავით შულღიაშვილი და ნინო რაზმაძე).

დეკემბერი, 2013 – გამოიცა ICTM-ის XIX სიმპოზიუმის მასალების კრებული, რომელშიც დაიბეჭდა ნინო მახარაძისა და ლოლიტა სურმანიძის მოხსენებები ქართული ჩასაბერი საკრავების შესახებ.

24.12.2013 – თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის დოქტორანტურის I კურსის სტუდენტმა გიორგი კრავეიშვილმა მუსიკის თეორიისა და კომპოზიციის ფაკულტეტის ბაკალავრიატის I კურსის სტუდენტებთან ჩატარა ლექცია ჰერული (კახის რაიონის) მუსიკალური ფოლკლორის შესახებ.

ექსპედიციები

3-16.08.2013 – მოეწყო ტმკსც-ის ექსპედიცია პანკისში. ექსპედიციის წევრები: ნინო რაზმაძე, ქეთევან ბაიაშვილი (ნოემბერში მოეწყო ამ ექსპედიციის მასალების პრეზენტაცია).

3-6.10.2013 – თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის დოქტორანტურის I კურსის სტუდენტი გიორგი კრავეიშვილი მართა ტარტარაშვილთან ერთად იმყოფებოდა ექსპედიციაში დედოფლისწყაროს რაიონის სოფელ სამთაწყაროში მცხოვრებ ინგილოებთან.

21-23.10.2013 – თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის დოქტორანტურის I კურსის სტუდენტი გიორგი კრავეიშვილი მართა ტარტარაშვილთან ერთად იმყოფებოდა ექსპედიციაში კახის რაიონში.

ივნისი, 2013 – ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის მუსიკის ცენტრის ეთნომუსიკოლოგიურმა მიმართულებამ მოაწყო ექსპედიცია ნინოწმინდის რაიონის სოფელ გორელოვკაში. ექსპედიციის წევრები: თამაზ გაბისონია და ქეთევან ბაიაშვილი.

ივლისი, 2013 – ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის მუსიკის ცენტრის ეთნომუსიკოლოგიურმა მიმართულებამ მოაწყო ექსპედიცია დედოფლისწყაროს რაიონში. ექსპედიციის წევრები: თამაზ გაბისონია და ნინო კალანდაძე-მახარაძე (ნოემბერში მოეწყო ამ ექსპედიციის მასალების პრეზენტაცია ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტში).

27.11.2013 – თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიაში გაიმართა ქართული ხალხური მუსიკალური შემოქმედების მიმართულების მიერ 2011 წლის ნოემბერში რაჭაში მოწყობილი ექსპედიციის მასალების პრეზენტაცია. ექსპედიციის წევრები: ოთარ კაპანაძე (ხელმძღვანელი), თეონა ლომსაძე, სოფო კოტრიკაძე, ნინო ჩიტაძე.

9.12.2013 – თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიაში გაიმართა ქართული ხალხური მუსიკალური შემოქმედების მიმართულების მიერ 2013 წლის აპრილში აჭარაში, ქედის რაიონში მოწყობილი ექსპედიციის მასალების პრეზენტაცია ექსპედიციის წევრები: თეონა რუხაძე (ხელმძღვანელი), თეონა ლომსაძე, სოფო კოტრიკაძე.

გასტროლები

ანსამბლმა „რუსთავეა“ გასტროლებით იმოგზაურა:

3.06.2013 – თურქეთი, ქ. სამსუნი – მუსიკისა და საშემსრულებლო ხელოვნების საერთაშორისო ფესტივალი.

4.07.2013 – ნორვეგია, ქ. ფორდე – ტრადიციული და მსოფლიო მუსიკის ფესტივალი;

1.08.2013 – ჩინეთი, ქ. პეკინი, ქართული კულტურის დღეები.

10.08.2013 – შვეიცარია, ქ. სიონი – საერთაშორისო ფესტივალი Music Sion Valais;

26.22.2013 – რუსეთი, ქ. მოსკოვი – ოლეგ კაგანის სახ. ფესტივალი.

12-13.09.2013 – ანსამბლი „ბასიანი“ მიწვეული იყო პოლონეთის ქალაქ კატოვიცეში სოლო კონცერტების გასამართად.

14-15.12.2013 – ანსამბლმა „დიდგორმა“ გამართა ორი სოლო კონცერტი რუსეთის დედაქალაქ მოსკოვში (პირველი – თანამედროვე ხელოვნების ცენტრში, მეორე კი – სამების ტაძარში).

კონცერტები და საღამოები

9.06.2013 – ანსამბლმა „შაენაბადამ“ გამართა სოლო საანგარიშო კონცერტი კონსერვატორიის დიდ საკონცერტო დარბაზში

11.06.2013 – თბილისში, რუსთაველის თეატრში ფონდმა „ქართულმა გალობამ“ გამართა ქართული ტრადიციული მუსიკის კონცერტი.

16.06.2013 – ანსამბლმა „დიდგორმა“ გამართა სოლო კონცერტი დაბა სტეფანწმინდაში, წმ. ილია მართლის სახელობის სკოლა გიმნაზიაში, პროექტის – „ჩემო კარგო ქვეყანავ“ – ფარგლებში.

20.06.2013 – ანსამბლმა „შავნაბადამ“ გამართა სოლო კონცერტი ქ. ლანჩხუთში.

6.07.2013 – ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის თეატრის დარბაზში გაიმართა ამავე უნივერსიტეტის ხალხური სიმღერის სტუდენტური გუნდის კონცერტი (ხელმძღვანელი თ. გაბისონია)

7.07.2013 – თბილისის კონსერვატორიის მცირე დარბაზში გაიმართა ქალთა ფოლკლორული ანსამბლ „ნანინას“ სოლო კონცერტი, რომელიც ანსამბლმა შექმნის 10 წლისთავს მიუძღვნა.

2.08.2013 – საქართველოს საპატრიარქოში გაიმართა წმინდა ილია მართლის ხსენების დღისადმი მიძღვნილი კონცერტი, სადაც სცენაზე კოლექტიურად პირველად შესრულდა ტრადიციული ჰერული ხალხური სიმღერები ინგილოების მცირერიცხოვანი ჯგუფის მიერ.

17.09.2013 – თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის დიდ დარბაზში გაიმართა აფხაზეთის ომის 20 წლისთავისადმი მიძღვნილი საღამო-კონცერტი „გიყვარდეს და გადარჩები“, რომელშიც მონაწილეობა მიიღო ანსამბლმა „დიდგორმა“.

1.10.2013 – ქ. ჩოხატაურში გაიხსნა ვლადიმერ ბერძენიშვილის სახელობის სალოტბარო სკოლა, რასაც მიუძღვნა ანსამბლ „შავნაბადას“ კონცერტი ცნობილ გურულ მომღერლებთან ერთად.

27.10.2013 – ქ. რუსთავის ცენტრალურ მოედანზე გაიმართა რუსთაველაქობისადმი მიძღვნილი კონცერტი, რომელშიც მონაწილეობა მიიღეს ფოლკლორულმა ანსამბლებმა „მე რუსთველმა“ და „თუთარჩელამ“.

11.11.2013 – თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის დიდ დარბაზში საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის მეგობართა საზოგადოების ორგანიზებით გაიმართა საქველმოქმედო კონცერტი „ერთად მოვუაროთ ხელნაწერებს“, რომელშიც მონაწილეობა მიიღო ანსამბლმა „დიდგორმა“.

15.11.2013 – ქ. ოზურგეთის თეატრში გაიმართა ცნობილი გურული მომღერლების, გური და ტრისტან სიხარულიძეების შემოქმედებითი საღამო, მათი ახალი კომპაქტ-დისკისა და ანზორ ერქომაიშვილის წიგნის – „გური

და ტრისტან სიხარულიძეები“ – პრეზენტაცია.

22.11.2013 – ქ. რუსთავის მუნიციპალურ თეატრში გაიმართა წმ. გიორგისადმი მიძღვნილი კონცერტი, რომელშიც მონაწილეობა მიიღეს ფოლკლორულმა ანსამბლებმა „მე რუსთველმა“ და „თუთარჩელამ“.

22.11.2013 – ანსამბლმა „დიდგორმა“ მონაწილეობა მიიღო ჰერეთში, კახის წმ. გიორგის ტაძარში ჩატარებულ საზეიმო ღვთისმსახურებაში.

23.12.2013 – საქართველოს წითელი ჯვრის საზოგადოების მიწვევით ქალთა ფოლკლორულმა ანსამბლმა „ნანინა“ თბილისის ხანდაზმულთა სოციალურ ცენტრში საქველმოქმედო კონცერტი გაიმართა.

1.12.2013 – ქ. ბათუმში გაიმართა ანსამბლ „სახიობისა“ და ბათუმის ფერისცვალების ეკლესიასთან არსებული მომღერალ-მგალობელთა გუნდის „ფერისცვალების“ ერთობლივი კონცერტი, რომელიც ჩაიწერა DVD დისკზე.

2.12.2013 – სამების ტაძრის ახალგაზრდულ ცენტრში გაიმართა შშმ (შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე) პირთა დღისადმი მიძღვნილი საქველმოქმედო კონცერტი, რომელშიც მონაწილეობა მიიღეს ანსამბლებმა: „აღსავალი“, „დიდგორი“, „იალონი“, „აკვირია“, „ლაგუმედა“, „ნადი“.

12.12.2013 – თბილისის რუსთაველის თეატრის დიდ დარბაზში გაიმართა ანსამბლ „ანჩისხატის“ საიუბილეო კონცერტი, რომელიც მისი შექმნის 25 წლისთავს მიუძღვნა.

16.12.2013 – თბილისის გრიბოედოვის თეატრში მოეწყო ხალხური პოეზიის საღამო „ლექსო, არ დაიკარგები“, რომელშიც მონაწილეობა მიიღეს როგორც რეგიონულმა, ისე თბილისურმა ფოლკლორულმა ანსამბლებმა.

18.12.2013 – თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის მცირე დარბაზში გაიმართა მგალობელ გოგონათა გუნდის „იალონის“ სოლო კონცერტი.

საქართველოს ფოლკლორის სახელმწიფო ცენტრის მიერ განხორციელებული პროექტების შესახებ დაწვრილებით იხილეთ: www.folk.ge

მოამზადა მაკა ხარძიანმა

ცნობილი უცხოელი ეთნომუსიკოლოგები დიტერ ქრისტენსენი

დიტერ ქრისტენსენი

ძნელია დაგასახელოთ ეთნომუსიკოლოგიის სფეროში რომელიმე მნიშვნელოვანი საერთაშორისო ორგანიზაცია, რომელთანაც 1960-იანი წლებიდან არ უთანამშრომლია ნიუ იორკის კოლუმბიის უნივერსიტეტის საპატიო პროფესორსა და მრავალი წლის განმავლობაში კოლუმბიის უნივერსიტეტის ეთნომუსიკოლოგიის ცენტრის დირექტორს, დიტერ ქრისტენსენს: იყო O'NEALS-ს, ეთნომუსიკოლოგიური საზოგადოების, ფოლკლორული მუსიკის საერთაშორისო საბჭოსა და ტრადიციული მუსიკის საერთაშორისო საბჭოს აღმასრულებელ და დირექტორთა საბჭოების წევრი, სხვადასხვა კომიტეტის თავმჯდომარე და გენერალური მდივანი, მათი გამოცემების, მათ შორის, ტრადიციული მუსიკის ბიულეტენისა და ყოველწლიური კრებულის (Yearbook), აგრეთვე, O'NEALS-ს ტრადიციული მუსიკის კრებულის რედაქტორი 1980-იანი წლებიდან...

ჩვენ განსაკუთრებული დამოკიდებულება გვაქვს ბ-ნ დიტერთან, როგორც ქართული კულტურის მეგობართან 2001 წლიდან, როცა მან დიდი დახმარება აღმოუჩინა ბ-ნ ანზორ ერქომაიშვილს O'NEALS-ში ქართული პოლიფონიის აღიარების საკითხის განხილვისას; 2002 წლიდან კი იგი მუდმივად გვიდასტურებს თავის ერთგულებას თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის ტრადიციული მრავალხმიანობის საერთაშორისო სიმპოზიუმებში მონაწილეობით და სხვა გამორჩენილ მკვლევართან ერთად განსახილვრამისი მაღალი მეცნიერული დონე. ჩვენი ცენტრის დაარსებიდან 10 წლისთავზე დიდი მადლიერებით ვიგონებთ, რომ 2003 წელს იგი

იყო თბილისის კონსერვატორიაში ტრადიციული მრავალხმიანობის კვლევის ცენტრის დაარსების ერთ-ერთი აქტიური მხარდამჭერი და მისი საერთაშორისო საბჭოს წევრი. ასევე დიდა მისი დამსახურება ჩვენი სიმპოზიუმის პოპულარიზაციაში, მისი რეკომენდაციით თბილისის სიმპოზიუმს არა ერთი მეცნიერი ეწვია, ხოლო 2012 წელს VI სიმპოზიუმზე სწორედ მისი ინიციატივით დაიგეგმა მრავალი მაგიდა თემაზე *ახალი მოსახრებები ადამიანის ევოლუციასა და ქცევაზე – მრავალხმიანობის როლი თანამედროვე ადამიანის ჩამოყალიბებაში*.

განათლება:

1950-1953 – მუსიკის სახელმწიფო უმაღლესი სკოლა ბერლინი/გერმანია, ვიოლონჩელი;

1953-1957 – ბერლინის თავისუფალი უნივერსიტეტი, მუსიკოლოგია (შედარებითი და ისტორიული მუსიკოლოგია) და ანთროპოლოგია; ფილოსოფიის დოქტორის ხარისხი; ხელმძღვანელები: კურტ რაინჰარდი, ჰ.პ. დრაგერი (მუსიკოლოგია), რიხარდ ტრუნვალდი, ს. ვესტფალ-ჰელბუში (ანთროპოლოგია).

ბერლინის თავისუფალ უნივერსიტეტში შედარებით მუსიკისმცოდნეობასა და ანთროპოლოგიაში ფილოსოფიის დოქტორის ხარისხის მინიჭების შემდეგ დიტერ ქრისტენსენი იყო ბერლინის ფონოგრამების არქივის დირექტორი და ასწავლიდა ამავე უნივერსიტეტში. 1971 წელს გადავიდა ნიუ იორკში, სადაც მიიღო პროფესორის თანამდებობა და სათავეში ჩაუდგა კოლუმბიის უნივერსიტეტის ეთნომუსიკოლოგიის ცენტრს. იგი ასევე ასწავლიდა ვესლეინისა და ნიუ იორკ სითის (აშშ), ჰამბურგის (გერმანია), ლისაბონის (პორტუგალია) უნივერსიტეტებში; მისი ყველაზე მნიშვნელოვანი გამოკვლევა ეძღვნება პაპუა ახალი გვინეის, ტუვალუს, ცენტრალური მექსიკის, ბალკანეთისა და დასავლეთ აზიის მუსიკას. მეცნიერის მრავალრიცხოვან პუბლიკაციებს შორისაა სტატიები ბოსნია-ჰერცეგოვინას მუსიკალურ ტრადიციებზე, რომლებსაც საფუძვლად უდევს ამ რეგიონში 1957-1974 წლებში საველე ექსპედიციების დროს მეუღლესთან – ნერტუს ქრისტენსენტან ერთად მოპოვებული ხმოვანი ჩანაწერები. გარდა ცენტრალური ევროპისა, მან საველე ექსპედიციებით მოიარა ჩრდილოეთ ნორვეგია, მექსიკა, ირანი ომანის სასულთნო, თურქეთი.

მისი უახლესი წიგნი (საღვა კასტელო ბრანკოსთან ერთად) ეძღვნება სამხრეთ არაბეთის ტრადიციულ ხელოვნებას – მუსიკას სოჰარის საზოგადოებაში, ომანის სასულთნოში. 1960-იან წლებში მან დაიწყო თურქეთში მცხოვრები ქურთების მუსიკალური ფოლკლორის კვლევა. 2007 წლიდან იგი კვლავ მიუბრუნდა ამ თემას, თუმცა ამჯერად დაიწყო გერმანიაში ქურთული დიასპორის ფოლკლორის შესწავლა, რაზეც განსაკუთრებით ინტენსიურად მუშაობს 2010 წლიდან, აშშ-დან გერმანიაში საცხოვრებლად გადმოსვლის შემდეგ.

ყველაფერთან ერთად, ბატონი დიტერი უაღრესად საყვარელი და კომუნიკაბელური პიროვნებაა – მისი უღვევი ოპტიმიზმი და იუმორი საოცრად სასიამოვნოს ხდის მასთან ურთიერთობას.

ბატონ დიტერს ვუსურვებთ ჯანმრთელობასა და ხანგრძლივ, ნაყოფიერ სამეცნიერო მოღვაწეობას, ჩვენს ცენტრს კი – დიდხანს მასთან ურთიერთობის ბედნიერებას!

ტრადიციული ხელოვნების ფესტივალი „NEWნადიმი“ თელავში

ფესტივალის პროგრამა

უკვე რამდენი წელია, თელავის შემოღვომას ელისო ვირსალაძის ფესტივალები ამშვენებს. 2013 წლის 13-დან 19 ოქტომბრამდე თელავის ნადიკვარის პარკში გაიმართა მეორე ფესტივალიც – NEWნადიმი, რომელიც ტრადიციული ხელოვნებისა და კულტურის დარგების განვითარებას ისახავს მიზნად და კულტურათა და ტრადიციათა

ინტეგრაციას გულისხმობს. წამყვანი სფეროები იყო კერამიკული და საფეიქრო ხელოვნება და ხალხური მუსიკა. გაიმართა საერთაშორისო გამოფენები, პროფესიული და საზოგადოებრივი მასტერკლასები, დისკუსიები და კონცერტები. NEWნადიმის ამოცანა – უნიკალური, რეგიონისათვის დამახასიათებელი ტრადიციების შენარჩუნება, მათი განვითარება, მაღალი ხარისხის და შინაარსის განმსაზღვრელი კრიტერიუმების შემუშავება და ბუნებრივი გზებით თანამედროვე გამოწვევებთან შესაბამისობაში მოყვანა იყო. ფესტივალის ორი დღე (19-20 ოქტომბერი) დაეთმო ხალხურ სიმღერას. ამ იდეის ავტორები და სულის ჩამდგმელები გახლდით ანა რიაბოშენკო და მართა თაბუკაშვილი, ხოლო განმხორციელებლები – ეთნომუსიკოლოგები ნინო კალანდაძე-მასხარაძე და თამაზ გაბისონია. ორი დღის განმავლობაში უხვად ეფინებოდა თელავს მაღლიანი კახური სიმღერის ჰანგები.

ამ ფესტივალის უპირატესობა, ხალხური სიმღერის სხვა ფესტივალებთან შედარებით, ის იყო, რომ მასზე მრავლად წარმონდნენ აქამდე უცნობი კოლექტივები. განსაკუთრებით სასიხარულო ბავშვთა კოლექტივების გამოჩენა იყო.

ფესტივალის აფიშა

მიუხედავად ერთგვარი გეოგრაფიული შეზღუდვისა, პროგრამა მაინც მრავალფეროვანი იყო. ერთმანეთს ენაცვლებოდნენ თელავის, ახმეტის, საგარეჯოს, გურჯაანის, დედოფლისწყაროს ფოლკლორული ჯგუფები. საინტერესო იყო ზოგიერთი ანსამბლის ორი თაობის გამოსვლა (ანსამბლი „ხარება“ გურჯაანის რაიონიდან და ანსამბლი „ხორ-

ნაბუჯი“ დედოფლისწყაროს რაიონიდან). მათი რეპერტუარი მოიცავდა, როგორც ძველ, მივიწყებულ ვარიანტებს, ისე – ყველასათვის კარგად ნაცნობ ნიმუშებს; როგორც სიმღერებს, ისე – საფერხულოებსა და საცეკვაოებს, ხალხური სიმღერების პოპურებს ქალთა, მამაკაცთა, ბავშვთა შესრულებით. საინტერესო იყო დაკვირვება ამ ანსამბლების აშკარად გამოსატყულ, ერთმანეთისაგან განსხვავებულ საშემსრულებლო მანერაზე.

ფესტივალის ორგანიზატორთა ძალიან სხმევით, უპირატესობა ავთენტურ შემსრულებლობას ენიჭებოდა, თუმცა, სასცენო ტრადიციების ევროპული სტილისა და ღირიუორული ნორმების დამცველებიც გამოჩნდნენ ბავშვების მიერ კახური სიმღერის შესრულებისას.

ფესტივალის პროგრამა ითვალისწინებდა შემსრულებლებისა და ეთნომუსიკოლოგთა შეხვედრასაც, რამაც თავისი ნაყოფი გამოიღო: მუსიკოლოგიის დოქტორებმა ნინო კალანდაძემ და თამაზ გაბისონიამ, თბილისის კონსერვატორიის მრავალხმიანობის კვლევის საერთაშორისო ცენტრის ხელმძღვანელმა რუსუდან წურწუმიამ, ფოლკლორის სახელმწიფო ცენტრის მუსიკალური

ანსამბლი „პატარა კახი“

განყოფილების გამგემ – ეთნომუსიკოლოგმა ნანა ვალიშვილმა და სხვებმა, ანსამბლების ხელმძღვანელებსა და შემსრულებლებს მეთოდური დახმარება გაუწიეს: განუმარტეს ძველი, აწ დაკარგული სიმღერების ძეგლის საჭიროება. ასევე გადასცეს ლიტერატურაში არსებული და მივიწყებული სიმღერებისა და რიტუალების სია, რომელიც, იმედია, მომავალ ფესტივალებს ბევრად მრავალფეროვანსა და საინტერესოს გახდის.

ფესტივალის ხელმძღვანელობამ მონაწილე ანსამბლებს მეტად ღირებული საჩუქრები გადასცა: ხალხური სიმღერების ძველი

ჩანაწერების კომპაქტ-დისკები და მაგნიტოფონები, რაც მათ შემდგომ მუშაობაში დიდად წაადგებათ.

ამგვარად, ეს არ იყო მხოლოდ საშემსრულებლო ფესტივალი, არამედ მას ბევრად დიდი მიზანი – სიმღერის შემსრულებლობაში მეთოდური დახმარების ფუნქციაც ჰქონდა. ეს კი, მეტად საჭირო და მნიშვნელოვანი საქმეა სამომავლოდ. ალბათ, აღსანიშნავია ისიც, რომ ხალხური სიმღერის ფესტივალი თელავში ელისო ვირსალაძის ფესტივალის პარალელურად მიმდინარეობდა. ჩამოსული სტუმრებისათვის ეს ფაქტი, სწორედ რომ მისწრება იყო. მათ საშუალება მიეცათ რაფინირებული კლასიკური მუსიკის გვერდით ტრადიციული მუსიკის ძირძველი და ძარღვიანი კახური სიმღერაც მოესმინათ. ეს კი ნამდვილი ფუფუნებაა.

ქეთევან ბაიაშვილი,
ეთნომუსიკოლოგი, ტმკსც-ის სპეციალისტი,
ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის
დოქტორანტი

უცხოური მრავალხმიანობა

მასაის ტომის ტრადიციული მრავალხმიანობა

მასაის გეოგრაფიული მდებარეობა

მასაის ტომები ერთ-ერთი ყველაზე ცნობილი აფრიკული ეთნიკური ჯგუფია. მასაების რაოდენობა დაახლოებით მილიონამდეა, რომელთა უმრავლესობა კენიაში ცხოვრობს, ნაწილი კი – ჩრდილოეთ ტანზანიაში.

ისინი ნილოტების ენობრივ ჯგუფს მიეკუთვნებიან და დაახლოებით მე-16 საუკუნეში ემიგრირდნენ ჩრდილო-აღმოსავლეთ აფრიკიდან აღმოსავლეთ აფრიკის სავანაში, სუდანის გავლით. მათი ძირითადი საქმიანობა მესაქონლეობაა; აქვთ საკუთარი ენა – მახზე, ფლობენ ასევე სუაჰილს, ბევრი კი – ინგლისურსაც. მათი ცხოვრების ნირის სხვადასხვა მხარეზე დიდი გავლენა იქონია მეზობელმა კუმიტურმა ტომებმაც. არსებობს ორიგინალური თავისებურებებით ერთმანეთისგან გამორჩეული მასაების თორმეტი ტომი.

„მასაების ხტომა“

მასაებს პატრიარქალური სოციუმი აქვთ, მონოთეისტები არიან და თავიანთ სცემენ ღვთაება ენკაის (Enkai ან Engai), რომელსაც ორმაგი ბუნება აქვს: კეთილგანწყობილისა და შურისმაძიებელის. არიან ასევე ქრისტიანი და მუსლიმი მასაებიც (ეს უკანასკნელნი – მეტად მცირე რაოდენობით). ამ ტომის რელიგიურ სისტემაში ცენტრალური როლი ენიჭება ქურუმ ლაიბონს (Laibon), რომელიც ითავსებს წინასწარმეტყველებას, მკითხაობას, კურნებას, ნადირობის წარმატების განსაზღვრას და კარგი ამინდის მოწვევას, ზოგჯერ – პოლიტიკურ უფლებებსაც.

მასაების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი რიტუალია ბავშვთა წინდაცვეთა (emorata) როგორც კაცებში, ასევე ქალებში, რომელიც გაუტკივარების გარეშე ტარდება. აღსანიშნავია, რომ ამ ჩვეულების ქალისთვის განსაკუთრებულად სახიფათო შედეგების გამო ბოლო დროს წინდაცვეთის ცერემონია „სიტყვით წინდაცვეთის“ რიტუალით იცვლება – მხოლოდ ცეკვითა და სიმღერით.

მასაები სახელგანთქმული მეომრები და მონადირენი არიან. სასახელოდ ითვლება ახალგაზრდის მიერ ლომის მოკვლა (ამჟამად მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ლომი საოჯახო მეურნეობას აზარალებს). ცნობილ სათავედასავლო ფილმში „მოჩვენება და ბნელეთი“ (The Ghost and the Darkness) სწორედ

მასაების ნადირობისწინა რიტუალია ასახული სიმღერითა და ხტომითი ცეკვით.

მასაების მთავარ სიმღერედ ითვლება საქონლისა და შვილების სიმრავლე. აქ ბოლო დრომდე გავრცელებული იყო პოლიგამია (როგორც ამბობენ, წინა საუკუნეში ბუზი ცეცქს ნაკბენის ეპიდემიით მამაკაცთა რიცხვის შემცირების გამო) და პოლიანდრია.

მუსიკა და, განსაკუთრებით, გუნდური სიმღერა, ცეკვასთან ერთად, მასაების თვითგამოხატვის ძირითადი საშუალებაა. სიმღერის ერთ-ერთი მთავარი მახასიათებელია ლიდერის – ოლარანიანის (olaranyani) მელოდიურ ფრაზაზე გუნდის პოლირიტმული პასუხი. სოლისტის როლს ზოგჯერ რამდენიმე მომღერალი ასრულებს. ოლარანიანის საწყის ფრაზას, ერთგვარ სათაურს – ნამბას – გუნდი ერთსულოვანი ფრაზით პასუხობს. ზოგიერთის აზრით, ეს სიტყვა კოლონიური პერიოდისაა და ინგლისური number-იდან (მნიშვნელობით „ნომერი“) მომდინარეობს.

რესპონსორიუმი ქალთა სიმღერებისთვისაცაა დამახასიათებელი, თუმცა, მამაკაცი სოლისტის კუპლეტები ხშირად გუნდის ხორხისმიერი ხმების ფონზე მიმდინარეობს, ქალი მასაებისთვის კი არაა დამახასიათებელი ხორხისმიერი მღერა. დიდი ჯგუფის მიერ შესრულებისას ისმის ერთგვარი შეძახილები და, ასევე, „მაჰინოზირებელი ზუზუნიც“. ხდება 5/4, 6/4 და მეტრის ვარირება. პარტიათა პოლირიტმულ სტრუქტურას ხშირად საფუძვლად უდევს გლოსოლალები შემდეგი მარცვლების კომბინაციით: ლა-ლე-ი-ეო (la-le-y-eo).

ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ეფექტს პოლიფონიური სინკოპირება ქმნის, რომელიც, ძირითადად, მომღერალთა ჰეტეროფონიული, თავისუფალი განვითარების პარტიებით მიიღწევა, რაც ხშირად ჰოკეტის სტრუქტურას ქმნის. მიუხედავად პოლიფონიური მოცვისა, ხშირია გარკვეული ჯგუფის მიერ მელოდიის უნისონში შესრულებაც. ამგვარ სიმღერაში ასევე სახასიათოა ბურდონული ბანის გამოყენება, რაც მასაებს სხვა აფრიკული ტომებისგან გამოარჩევს. თუმცა, ზოგადად, მასაების მღერა ძირითადად ოსტინატურ პრინციპს ემყარება.

როგორც მამაკაცები, ასევე ქალები სიმღერას ხშირად შეჯიბრის, სხვაზე აღმატებულობის დემონსტრირების საშუალებად იყენებენ. ტექსტები უმეტესად იმპროვიზაციულია. სიმღერებით მიმართავენ ღვთაებასაც. ქალები მღერიან ბავშვის დაძინების, ძროხის წველის დროსაც. ბოლო დროს პოპულარული გახდა ქრისტიანული ჰიმნები სუაჰილის

ენაზე. ეს სიმღერები, მსგავსად „პოლიტიკური მხარდაჭერის“ ჟანრის სიმღერებისა, საკმაოდ განსხვავდება მასაების ტრადიციული სიმღერებისაგან ფორმითაც და მუსიკალური შინაარსითაც.

მასაების ვოკალურ კულტურას მხოლოდ მცირედ ენაცვლება სასულე საკრავ კულტურა (Kudu) დაკვრა, რომელიც მეომრების (მორანების) კურთხევის ცერემონიაზე – ეუნოტოზე (Eunoto) მოხმობას ემსახურება. ეს რიტუალი ზოგჯერ ათ დღეზე მეტ ხანს გრძელდება და გაჯერებულია ცეკვა-სიმღერით. ამ დროს ლოლოკიდანის ტომის მასაები ერთგვარ აღლუმს ატარებენ – „აღლუმს“ (adumu) ან „აიგუს“ (aigus) (მაას ენაზე ეს ზმნები „ხტომას“ ნიშნავს), რასაც მათი შემყურენი „მასაების ხტომას“ ეძახიან. ესაა ერთგვარი შეჯიბრი ხტომაში, რომლის დროსაც მხტომელი არ უნდა იცვლიდეს სწორ მდგომარეობას და ქუსლით არ უნდა ეხებოდეს მიწას. ხტომის სიმაღლეზე ხშირად ხმის მაღალი პოზიციაა დამოკიდებული. გარდა ხტომისა, მასაების სიმღერის დროს, ჩასუნთქვა-ამოსუნთქვისას მეტად სახასიათოა კისრის რიტმული მოძრაობაც.

გოგონები აღლუმზე

მორანების აღლუმზე მათი თვალსაჩინოდ აღკაზმული მეგობარი გოგონების ყოფნაც რიტუალის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ნაწილია. აქ მეომართა დედებიც მღერიან და ცეკვავენ, რითაც საკუთარ შვილებს აქებენ.

სიმღერები და ცეკვები ხშირად ახლავს რიტუალ მანიატას (manyatta), რაც ჭაბუკების და გოგონების ერთგვარ არშიეს გულისხმობს. ვაჟები ერთ ხაზზე ეწყობიან და რიტმულად გასძახიან: „ოოჰ-იაჰ!“ ოხვრითა და ხველების ინტონაციით, აგრეთვე – სხეულის ქვედა ნაწილის ბიძგებით; ვაჟების წინ მდგომი გოგონები მსგავსი მოძრაობე-

ბით პასუხობენ: „ოიიო-იო!“. ახალგაზრდები ამ დროს ერთმანეთს არ ეხებიან.

აღსანიშნავია, რომ მიუხედავად ურბანიზაციის დამაქინებელი ზეგავლენისა, მასაების ბევრი რიტუალი კვლავაც ინარჩუნებს აქტუალობას, რაც ძირითადად, დიდი ტურისტული ინტერესითაა განპირობებული. თუმცა მასაების „ავთენტიკური“ მღერა (რასაც მეწვეურები ტურისტების წინაშე ხაზს უსვამენ) ტირაჟირების გამო (ხშირად სასტუმროების ვესტიბულებში და რესტორნებში) აშკარა სახეცვლას განიცდის, რაც გამოიხატება მუსიკალურ შინაარსში, არატრადიციული საკრავებისა და არატიპური საცეკვაო მოძრაობების შემოტანაში.

თამაზ გაბისონია

*მუსიკოლოგიის დოქტორი,
ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი*

ერთი ქართული ფოლკლორული ანსამბლი

„სათანაო“

ანსამბლი „სათანაო“ 2005 წელს შეიქმნა ჯვრის მამის ტაძრის მგალობელ გონათა გუნდის ბაზაზე, რომელთაც აღნიშნულ ტაძარში გალობა 1980-იანი წლების ბოლოს დაიწყო. ეს ის დრო იყო, როცა საბჭოთა ათეისტური ცენზურის გამო, უძველესი ტრადიციების მატარებელი და თაობათა მიერ მივიწყებული ქართული საეკლესიო გალობა, ანჩისხატის ტაძრის მგალობელთა გუნდის მიერ სხვადასხვა არქივში დაცული ხელნაწერებიდან კვლავ ეკლესიის წიაღს დაუბრუნდა.

ანსამბლი სათანაო

ჯვრის მამის მგალობლები, ანსამბლის პირველი თაობა – ქეთევან მათიაშვილი, ტატიანა მეგრელიძე (ანსამბლის ხელმძღვანელი), თინათინ ჟვანია, ნანა მუავანაძე და თამარ თოლორდავა – ანჩისხატელების კვალდაკვალ, აქტიურად ჩაებნენ ქართული საეკლესიო გალობის აღდგენისა და მათი ლიტურგიკულ პრაქტიკაში დანერგვის პროცესში. ისინი წლების განმავლობაში გალობდნენ ჯვრის მამის ტაძარში. თუმცა დაოჯახებისა და ცხოვრებისეული პირობების შეცვლის შემდეგ, ვეღარ ახერხებდნენ ძველებურად აქტიურ მოღვაწეობას.

2005 წლიდან ისინი კვლავ იკრიბებიან განახლებული ძალებით – ახალი წევრებითა და გამრავალფეროვნებული რეპერტუარით. სწორედ ამ დროს დაირქვეს სახელიც – „სათანაო“, რაც სულხან-საბა ორბელიანის ლექსიკონის მიხედვით, „თანგაუყარად სათანაოს, თანწარსატანს“ ნიშნავს. ქართულ სიმღერა-გალობასთან სწორედ ამგვარმა დამო-

კიდებულებამ განსაზღვრა ანსამბლისათვის სახელის შერჩევა.

ანსამბლის წევრთაგან უმრავლესობა მუსიკოსია, გალობს ტაძარში და, ამავდროულად, ეწევა საგანმანათლებლო მოღვაწეობას საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში: ანსამბლის ხელმძღვანელი ტატიანა მეგრელიძე – პროფესიით გუნდის დირიჟორია, ქეთევან მათიაშვილი – მუსიკისმცოდნე, ფოლკლორისტი, თამარ თოლორდავა – მუსიკისმცოდნე, თეორეტიკოსი, ნანა მუავანაძე – მუსიკისმცოდნე, ისტორიკოსი, ლელა ურუშაძე – ხალხური გუნდის ლობბარი, საეკლესიო გუნდის მგალობელ-რეგენტი, ნინო ნანეიშვილი – პიანისტი, საეკლესიო მუსიკის მკვლევარი, ნინო გიორგობიანი – ხელოვნებათმცოდნე, ანა ჩამგელიანი – გუნდის დირიჟორი, ეკატერინე შოშიაშვილი – ხალხური გუნდის ლობბარი, საეკლესიო გუნდის მგალობელ-რეგენტი, სოფიო მეგრელიძე – ეკონომ-გეოგრაფი, ქეთევან კაკოიშვილი – გუნდის დირიჟორი, თამთა ჯაფარიძე – სტომატოლოგი.

ანსამბლის რეპერტუარი ძველი საარქივო ჩანაწერებითა, და ასევე, თვით ანსამბლის წევრთა მიერ მოპოვებული საექსპედიციო მასალით საზრდოობს და საქართველოს სხვადასხვა კუთხისა და ქანრის ნიმუშებს მოიცავს.

ანსამბლს მკაფიოდ გამოხატული შემოქმედებითი პრინციპები და მხატვრული სახე აქვს. სიმღერა-გალობის თქმისას „სათანაოს“ თავისი მრწამსი და გამორჩეული ესთეტიკა გააჩნია, რაც გამოხატულია ქართული სიმღერის შემსრულებლობაში დამკვიდრებული ორი ძირითადი მიმდინარეობის – ავთენტურისა (ხალხურად მღერა) და „კლასიკურად“ წოდებულის (პროფესიული მუსიკის საშემსრულებლო პრინციპების დაცვა) შერწყმით.

„სათანაო“ დიდ ბრიტანეთში

ანსამბლის წევრები, გარდა საგალობლებისა, ასრულებენ ქალთა, მამაკაცთა, ქალაქურ სიმღერებს, საფერხულოებსა და საცეკვაოებს. უკრავენ სხვადასხვა ხალხურ საკრავზე – ჩონგურზე, ფანდურზე, ჭუნირზე, ჩანგზე, დაირაზე. ცდილობენ, გააცოცხლონ მივიწყებული სიმღერები და ვარიანტები.

ანსამბლს ორი კომპაქტ-დისკი აქვს გამოცემული – 2008 და 2011 წელს, ხოლო მომდევნო ორი – შოტლანდიელთა დაკვეთით ჩაწერილი აკენის ნანების სასწავლო დისკი და „იესო ტკბილის პარაკლისი“ – გამოსაცემად არის გამზადებული.

„სათანაო“ საგასტროლო ტურით რამდენჯერმე იმყოფებოდა ევროპის სხვადასხვა ქვეყანაში:

2008 წლის ივნისში ანსამბლმა ქალაქ კიოლნიში (გერმანია) გამართულ ფესტივალში მიიღო მონაწილეობა, რომელსაც ადგილობრივი პრესიდან მოჰყვა გამოხმაურება – კიოლნის რადიოში ჩაიწერეს ანსამბლის ინტერვიუ.

ავსტრიული ორგანიზაციის “Wiener Volksliedwerks” მიწვევით „სათანაო“ ორჯერ იმყოფებოდა ქ. ვენაში – 2008 წელს და 2011 წლის სექტემბერში.

2010 წლის დეკემბერში, ანსამბლი არასრული შემადგენლობით იმყოფებოდა დიდ ბრიტანეთში, რომელსაც წინ უძღოდა „სათანაოს“ ერთ-ერთი წევრის, ნანა მუჟავანაძის ინტერვიუ BBC-ის რადიოს ეთერში.

2012 წლის მაისში ინგლისური ორგანიზაცია “Geomusica“-ს მიწვევით, „სათანაომ“ მოაწყო მეორე საკონცერტო ტურნე ინგლისში.

მომავალი, 2014 წლისათვის ანსამბლი პირველი სოლო კონცერტის გამართვას აპირებს. ასევე, გეგმავს „იესო ტკბილის პარაკლისის“ დისკის პრეზენტაციას. ამავე წლის 14-29 ივნისს კი ანსამბლ *სათანაოს* სამი წევრი – ტატიანა მეგრელიძე, ნანა მუჟავანაძე და თამარ თოლორდავა “Northern Georgian Society“-ის მიწვევით კვლავ ესტუმრებიან ინგლისს, სადაც მონაწილეობას მიიღებენ ამ ორგანიზაციის მიერ დაგეგმილ მასტერ-კლასებში, კონცერტებსა და კულტურულ ღონისძიებათა სერიაში.

ეკა შოშიაშვილი
ანსამბლ სათანაოს წევრი

ექსპედიციის დღიური

მრავალხმიანობის კვლევის საერთაშორისო ცენტრის ექსპედიცია პანკისის ხეობაში

დღევანდელი ეთნომუსიკოლოგიის მოთხოვნების შესაბამისად, შეუძლებელია ქართული ხალხური მუსიკალური შემოქმედების კვლევა მეზობელი და განსაკუთრებით კავკასიური კულტურის გაუთვალისწინებლად. თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიას ყოველთვის მჭირო კავშირი ჰქონდა ჩრდილოკავკასიურ რესპუბლიკებთან, განსაკუთრებით, მათთვის კადრების მომზადების თვალსაზრისით, თუმცა ქართულ-კავკასიურ მუსიკალურ ურთიერთობებს თანმიმდევრულად მხოლოდ რამდენიმე ქართველი მეცნიერი იკვლევდა (ნ. მაისურსაძე, მ. შილაკაძე).

კვლევის ამ მიმართულების შემდგომი განვითარება ტმკსც-ის ერთ-ერთ პრიორიტეტთაგანია.

სწორედ ამ მიზნით, მრავალხმიანობის კვლევის საერთაშორისო ცენტრმა კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტროს ფინანსური მხარდაჭერით 2013 წლის 3-16 აგვისტოს საველე ექსპედიცია მოაწყო პანკისის ხეობაში, სადაც ჩრდილოკავკასიელები – ჩეჩნები ანუ, როგორც ისინი თავიანთ თავს უწოდებენ, ქისტები ცხოვრობენ.

ექსპედიციის შემადგენლობაში იყვნენ: ქეთევან ბაიაშვილი (ცენტრის სპეციალისტი, ექსპედიციის ხელმძღვანელი), ნინო რაზმაძე (ცენტრის სპეციალისტი), ილია ჯღარკავა (ხმის ოპერატორი), გიორგი ხუციშვილი (კინოოპერატორი და მძღოლი).

ექსპედიციამ მოიარა სოფლები: დუისი, ჯოყოლო, ომალო, ბირკიანი, დუმასტური, ყვარელწყალი, დედისფერული, ქორეთი.

პანკისის ხეობის ახლანდელი მკვიდრი ჩეჩნები, ინგუშებთან ერთად, ვაინახებად იწოდებიან. თავის თავს „ნოხჩებს“ უწოდებენ. ვაინახი მათსავე ენაზე „ჩვენს ხალხს“ ნიშნავს. ისინი ამ ეთნონიმით თავის თავს დანარჩენი კავკასიელებისგან გამოყოფენ. ეს ორი ხალხი კავკასიის ძირეული მოსახლეობაა. მათი ენა ჩრდილო კავკასიური ენების ოჯახთა ნახურ ჯგუფს მიე-

კუთვნიება.

ვანახთა საქართველოში თავდაპირველი დასახლება დასტურდება ძვ.წ. აღ. III ს. მეფე ფარნავაზის ძის – საურმაგის დროს. პანკისის ხეობაში ქისტების ჩამოსახლება თარიღდება XVIII-XIX საუკუნეებით.

მიგრირებული ქისტების ძირითადი ნაწილი „მთური რელიგიის“ (წარმართობისა და ქრისტიანობის სინთეზი) მატარებელი ყოფილა, 1886წ. ქრისტიანული მისიონერული საზოგადოების მიერ ბევრი მონათლულა ქრისტიანად. შემდეგ კი პარალელურად ისლამი მიუღიათ. არქიმანდრიტ ანანია ჯაფარიძის გამოკვლევით, ეს პროცესი მეოცე საუკუნის 90-იან წლებამდე გაგრძელდებოდა. დღეს ქისტები სუნიტური ისლამის მიმდევრები არიან, 20-ე საუკუნის ბოლო ათწლეულში ხეობაში ვაჰაბისტები (ისლამის წიაღში წარმოშობილი სექტა) იკიდებენ ფეხს. ისინი ძირითადად ახალგაზრდები არიან, რომლებიც საყვედურობენ და ადანაშაულებენ უფროს თაობას არაბული ენისა და ყურანის არცოდნაში.

რაც შეეხება ქისტების იდენტობას, ისინი ოჯახურ გარემოში მშობლიურ ენაზე მეტყველებენ, განათლებას ქართულ სკოლებში იღებენ, ამდენად ყველამ იცის ქართული. ეთნოლოგ ვალერიან ითონიშვილის გამოკვლევითაც, ქისტები ორენოვანი ხალხია. რაც შეეხება მრავალცოლიანობას, მკვლევრის დაკვირვებით, ეს წესი შესუსტებულია. ექსპედიციის მასალებში მოიპოვება რამდენიმე ქალის მიერ გამოთქმული პროტესტი ამ ტრადიციის მიმართ.

დაკრძალვის ცერემონია

ქალები, როგორც ისლამის მიმდევრები, ალკოჰოლს არ ეკარებიან. შუახანს-მიწეულნი და მოხუცები თუთუნს ეწევიან, მამაკაცები – თრიაქს. ბევრი ოჯახი ახლა გროზნოშია გადასახლებული სამუშაოდ, მაგრამ სოფელთან და ხეობასთან კავშირს არ წყვეტენ. ისინი სიამაყით იხსენებენ თავის

ვის წინაპრებს, რომლებიც პანკისის ხეობაში არიან დაკრძალული. ზოგადად, ქისტები სტუმართმოყვარე და კეთილგანწყობილი ხალხია. შვილებს ვაჟკაცობასა და უშიშრობას უნერგავენ. ძალიან უყვართ ცხენით ჯირითი. ცხენი მათ ეროვნულ იდენტობასთან იგივედება. გვერდიგვერდ სოფლებში სახლობენ ოსები, აჭარლები, წოვა თუშები და ფშავლები. მათ შორის ძირითადად კეთილმეზობლური დამოკიდებულებაა.

ლოცვის პროცესი

რაც შეეხება ქისტების მუსიკალურ ყოფას, ისინი გამოსატულად ვოკალური მრავალხმიანი კულტურის მატარებელთა რიგს მიეკუთვნებიან. ინსტრუმენტული მუსიკა აშკარად ჩრდილშია. სამწუხაროდ, ექსპედიციამ ვერსად მიაგნო მათ ტრადიციულ სახსარუნებელ საკრავ „ფხაწიხს“ ან „დეჩიკ ფონდურს“. ხალხს მესხიერებაში შემორჩენილი აქვს ეს საკრავები, მაგრამ ფიზიკურადაც კი არ აღმოჩნდა არც ერთ ოჯახში. ისევე, როგორც ყველგან, აქაც გავრცელებულია დოლი და გარმონი.

ექსპედიციის მიერ ჩაწერილია ერთ-ორ-და სამხმიანი სიმღერები. მრავალხმიანობის ტიპი აქ, ძირითადად, ბურღონულია. მეტად საინტერესო ფორმები შეინიშნება მათი ღვთისმსახურების დროს შესასრულებელ ძიქრებში, რომელთა კვლევა ბევრ საინტერესო შრეს წარმოაჩენს.

როგორც აღვნიშნეთ, პანკისის ხეობაში ჩენებთან ერთად ცხოვრობენ ოსები, აჭარლები, წოვა თუშები და ფშავლები. ექსპედიცია ასევე დაინტერესდა სხვადასხვა ეთნიკური წარმომავლობის ჯგუფების მუსიკალური ინტეგრაციის, დიფუზიისა და ასიმილაციის საკითხებითა და საერთო მუსიკალურ ყოფაში კონსერვაციისა და ინოვაციების მოქმედება-გავრცელების პროცესებით.

ამიტომაც მეტად მნიშვნელოვანი იყო მუსიკალურთან ერთად სხვა მონათესავე დარგების ნიმუშთა მოძიებაც. ჩაწერილია

ზეპირსიტყვიერი (ლექსები, მოთხრობები, ლექსები), ისტორიული, ქორეოგრაფიული, ეთნოლოგიური, მსოფლმხედველობრივი, რელიგიური მასალები, შეძლებისდაგვარად, ჟანრული მრავალფეროვნების გათვალისწინებით: ყოფითი, სამონადირეო, საერო და სასულიერო, საგლოკელი, შრომის, საღალაობო, ბავშვთა დასაძინებელი, საღალაო, მაგიური, სამკურნალო, ამინდის მართვის, მწყემსური და სხვა ჟანრების მუსიკალური ნიმუშები. სხვათა შორის, ჩაწერილია აქამდე უცნობი წისქვილში სათქმელი ავი სულების გასაფრთხობი, ტყეში ქალების წასვლისას სათქმელი, ომში მიმავალი ვაჟების დალოცვა, მწყემსის უსალამუროდ სტვენა. ასევე სრულად გადაღებულია რამაზანის გახსნილებისა და გლოვის რიტუალები.

ექსპედიციაში ჩაწერილია 300 მგბ. ოდენობის მასალა, რომლის დამუშავება ამჟამად მიმდინარეობს თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის მრავალხმიანობის კვლევის საერთაშორისო ცენტრში.

პანკისის ექსპედიციის მასალების პრეზენტაცია შედგა 16 ოქტომბერს თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის დიდი დარბაზის ფოიეში.

ქეთევან ბაიაშვილი,
ეთნომუსიკოლოგი, ტმკსც-ის სპეციალისტი,
ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის
დოქტორანტი

უცხოური ფოლკლორული ანსამბლი სუტარტინესის შემსრულებელი ჯგუფი „ტრის კეტურიოზე“

ჯგუფი „ტრის კეტურიოზე“ (დაინა ნორვაიშიტე, ეგლე სერეიჩიკიენე, რიმა ვისაკიენე, დაივა ვიჩინიენე და აუდრონე ჟილინსკიენე) ასრულებს ლიტვურ უნიკალურ მრავალხმიან სიმღერებს – სუტარტინესს. ამ სიმღერებს ლიტვური ფოლკლორის სხვა ნიმუშებისგან განასხვავებს სეკუნდების მრავლად გამეორება, ხმათა ჩახვევა, რიტმული სურათის აქცენტირება და ორი განსხვავებული ტექსტის (ძირითადისა და მისამღერის) ერთდროული ჟღერა.

სუტარტინესის ნიმუში

სახელწოდება *სუტარტინეს* ნაწარმოებია ზმნიდან „სუტარტი“, რაც შეთანხმებას, პარმონიას ნიშნავს. მის შესრულებას მართლაც სჭირდება პარმონიულობის განსაკუთრებული შეგრძნება შემსრულებლების მხრიდან, *სუტარტინესის* ერთად მღერის ჩვევა. შემთხვევითი არაა, რომ უძველესი დროიდან *სუტარტინესს* ასრულებს პატარა ჯგუფი (2-4 ქალი). ყველაზე მისაღებია *სუტარტინესის* შესრულების სამი მომენტი: *დვეინეს* – „წყვილთა შესრულება“ (ორი მომღერლის კონტრაპუნქტი), *ტრეინეს* – „სამეულის შესრუ-

ლება“ (სამი მომღერლის მკაცრი კანონი) და *კეტურინეს* – „ოთხთა შესრულება“ (დაწვევილებული მომღერლების ანტიფონური კონტრაპუნქტი).

ჯგუფი „ტრის კეტურიოზე“

დღეს, ლიტვის სოფლებში *სუტარტინესი* აღარ სრულდება. ამ ტრადიციას სხვადასხვა ქალაქური ფოლკლორული ჯგუფები ინარჩუნებენ.

1982 წელს დაივა რაჩიუნაიტე-ვიჩინიენემ მიკალოიუს კონსტანტინას ჩიურლიონისის ხელოვნების სკოლაში ჩამოაყალიბა *სუტარტინესის* შემსრულებელი პირველი ჯგუფი. მოგვიანებით ჯგუფის შემადგენლობა შეიცვალა. „ტრის კეტურიოზე“ („სამი ოთხში“) არის მისამღერის სიტყვები, რომლებიც იუმორით გადმოგვცემს ამ ჯგუფის ზოგჯერ ცვალებად და ზოგჯერ უცვლელ შემადგენლობას (სადაც ხან სამი, ხან ოთხი შემსრულებელია). ჯგუფს აქვს ტრადიციული რეპერტუარის შესრულების დიდი გამოცდილება, ის არ ახდენს 1935-1937 წლების საარქივო ჩანაწერების კოპირებას, არამედ ცდილობს, შეინარჩუნოს *სუტარტინესის* ავთენტური უღერადობა.

დაივა რაჩიუნაიტე-ვიჩინიენე

შემსრულებლები ცდილობენ, ჩაწვდნენ ამ არქაული ტრადიციის ენას, გამოსცადონ ღრმა სულიერი და ესთეტიკური გრძნობა და ეს ემოციები დღევანდელ მსმენელამდე მიიტანონ. ისინი, ასევე, ცდილობენ მიუახლოვდნენ თანამედროვე ხელოვნებას და ითანამშრომლონ კომპოზიტორებთან (ალგიდას მარტინაიტისი, რიტის მაჟულა, ანტონ ლუკოჟევიჩე, რემიგიუს მარკელისი და სხვ.) და მედია ხელოვანებთან (იურგიტა ტრეინიტე-იორე). პროექტში „ლინო ლაიკას“ („სეელის დრო“) *სუტარტინესი* ორგანულადაა შერწყმული მედია ხელოვნებასთან.

სუტარტინესის შესრულების ყველაზე სასურველი ფორმაა ტრადიციული სიმღერა ინსტრუმენტული თანხლების გარეშე (*სუტარტინესის* თანამედროვე ინტერპრეტაციაში ჩვეულებრივი მოვლენაა სხვადასხვაგვარი აკომპანემენტი – ფოლკ-როკი, ფოლკ-ჯაზი, და სხვ.). მხოლოდ ა *კაპელა* შესრულება იძლევა ერთმანეთის ხმის მოსმენის, რიტმული პულსაციების, მარცვლის წარმოთქმის, საერთო „სუნთქვისა“ და განსაკუთრებული ჰარმონიის შექმნის შესაძლებლობას.

„ტრის კეტურიოზე“ მონაწილეობდა ხალხური და თანამედროვე მუსიკის საერთაშორისო ფესტივალებში (ავსტრია, ბელგია, ესტონეთი, საქართველო, იაპონია, აშშ, ლატვია, პოლონეთი, ნიდერლანდები, რუსეთი, სერბეთი, გერმანია და სხვ.).

CD, DVD:

Sutartinės: polifoninės dainos. Lietuvių tradicinė muzika
 „სუტარტინესი: პოლიფონიური სიმღერები. ლიტვური ტრადიციული მუსიკა“ (CD, 1998);

Kokių giedosim, kokių sutarysim? სუტარტინესის ნიმუშები. შემდგენელი დაივა რაჩიუნაიტე-ვიჩინიენე (წიგნი და CD, 2004);

Lino laikas. წიგნის ავტორი დაივა ვიჩინიენე, მედია არტის ავტორი იურგიტა ტრეინიტე-იორე (წიგნი და DVD, 2008);

Kadu buva, kadujo. სუტარტინესის ნიმუშები. შემდგენელი დაივა რაჩიუნაიტე-ვიჩინიენე (წიგნი და CD, 2012);

Kas tar taka (CD, 2012).

დაივა რაჩიუნაიტე-ვიჩინიენე

ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორი, ლიტვის მუსიკალური აკადემიის ეთნომუსიკოლოგიის კათედრის გამგე, დოცენტი

ქართული სიმღერის მოამაგეები

ივანე მარგიანი (1872-1933)

ივანე მარგიანი

ივანე მარგიანი ზემო სვანეთში, მულახის თემის სოფელ მუჟალში მღვდლის ოჯახში დაიბადა. სწავლობდა ჯერ ქუთაისის გიმნაზიასა და სასულიერო სასწავლებელში, შემდეგ თბილისის სემინარიაში.

1898-99 წწ. იგი მღვდლად აკურთხეს, რის შემდეგაც აქტიურ სასულიერო მოღვაწეობას ეწეოდა სვანეთის სხვადასხვა სოფელში, იმავდროულად ასწავლიდა სოფლის სამრევლო სკოლებშიც. მან ააგო 4 ახალი და განაახლა 9 ძველი ეკლესია; იყო საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის 1917 და 1920 წწ. კრებების აქტიური მონაწილე.

სასულიერო მოღვაწეობის პარალელურად ივანე მარგიანი ნაყოფიერად თანა-

მშრომლობდა ქართულ ჟურნალ-გაზეთებთან. მის წერილებს პერიოდულად აქვეყნებდნენ გაზეთები: „ივერია“, „დროება“, „მოგზაური“, „ცნობის ფურცელი“, „მოამბე“, „მწვემსი“, „შინაური საქმეები“. ავტორის ნააზრევში სამი ძირითადი მიმართულება იკვეთება: სვანეთსა და ლეჩხუმში მართლმადიდებლური ქრისტიანული რელიგიის განმტკიცება; ზრუნვა მშობლიური კუთხის მოსახლეობის სოციალური პირობების, სამედიცინო მომსახურებისა და განათლების გაუმჯობესებაზე, გზების გაყვანაზე; ერთიანი ქართული თვითშეგნებისათვის ბრძოლა, რაც სვანეთის სკოლებში ქართული ენის სწავლებაში, ტაძარში წირვა-ლოცვის ქართულად წარმართვაში, სვანურის ენის ფუძე-ქართულიდან მომდინარეობის მეცნიერულ დასაბუთებაში გამოიხატა.

ივანე მარგიანი მეუღლესთან ერთად

1903 წ. ივანე მარგიანის ავტორიტეტსა და საზოგადოებრივ აქტიურობაზე მიუთითებს ის, რომ იგი მეგზურობას უწევდა პოლიევექტოს კარბელაშვილს სვანეთის კულტურისა და ისტორიის შესასწავლად ორგანიზებულ ექსპედიციაში, ხოლო 1910 წ. ექვთიმე თაყაიშვილის არქეოლოგიურ ექსპედიციას ახლდა ლეჩხუმსა და სვანეთში.

ივანე მარგიანის მრავალმხრივი საქმიანობის განსაკუთრებულობას მის სასულიერო და საზოგადოებრივ ასპარეზზე მოღვაწეობასთან, პუბლიცისტურ-ლიტერატურულ, საისტორიო-ეთნოლოგიურ, ენათმეცნიერულ ძიებებთან ერთად, ქართული ტრადიციული მუსიკის შეკრებისა და პოპულარიზაციის საქმეში შეტანილი უდიდესი წვლილიც გა-

ნსაზღვრავს. კერძოდ, 1928 წელს ივანე მარგიანმა სვანეთში ჩამოაყალიბა პირველი ფოლკლორული ანსამბლი, რომელიც ბევრი სვანური სიმღერისათვის ტიპური საფერხულო შესრულების წესის გამო სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლად მოიხსენიებოდა. საბჭოთა პერიოდის ოფიციალური პრესა და მედია ანსამბლის ხელმძღვანელად მურზაყან დადემქელიანს ასახელებს, მაგრამ საოჯახო ფოტოები და სხვა დოკუმენტები ადასტურებენ, რომ ივანე მარგიანის დაპატიმრებამდე მურზაყან დადემქელიანი გუნდის რიგითი წევრი იყო და ადმინისტრატორის ფუნქციასაც ასრულებდა. შემდგომში ამ კოლექტივს პლატონ დადვანი ჩაუდგა სათავეში და ივანე მარგიანის – პოლიტპატიმრის სახელის ხსენება აღარავის უცდია. არადა, სწორედ ივანე მარგიანმა მოიძია, აღადგინა და დაკარგვას გადაარჩინა მრავალი სვანური სიმღერა, ცეკვა და საეკლესიო საგალობელი.

მარგიანს თავისი 18 კაციანი ანსამბლი თბილისში და საბჭოთა კავშირის სხვა ქალაქებშიც (ერევანი, მოსკოვი, ლენინგრადი) ჰყოლია გასტროლებზე. 1928 წლის გაზეთებში ეს გამოსვლები საკმაოდ ვრცლადაა გაშუქებული. საზგასმითაა აღნიშნული სვანეთიდან პირველად ჩამოსული ანსამბლის რეპერტუარის არქაულობა, ჟანრული თავისებურებები (სავმირთ თემატიკის პრიორიტეტი) საშემსრულებლო მანერის განსაკუთრებულობა, საკრავებზე (ჩანგსა და ჭუნირზე) დაკრის ოსტატობა. რუსი მუსიკისმცოდნეების ყურადღება მიუქცევია „სვანური მუსიკის კოლორიტულ, ევროპულისაგან განსხვავებულ ჰარმონიას, ზოგჯერ ყურისმომჭრელ, დისონირებულ ბგერათშეთანხმებებს, სინქრონულ-პარალელურ სვლებს, დიატონურ კილოურ საფუძველს, მარტივ რიტმსა და დახვეწილ, სადა ფაქტურას“ (სერგეი ბოგუსლავსკი). ზოგიერთ სტატიაში საგანგებოდ არის განხილული სვანური ქორეოგრაფია. „საფერხულო მწეობრის უზადო სიზუსტე კორდებალეტსაც კი დაამშვენებდაო“, – წერს ვინმე ვ. ივინგი. სხვათა შორის, ივანეს შვილიშვილს, თამაზ ლეკავას სვანეთში ყოფნისას ტყეში ერთი ადგილი აჩვენებს, სადაც ლოტბარი გუნდს ავარჯიშებდა. თანამედროვეთა გადმოცემით, ცალკეული მოძრაობების შეზღუდვა-დაფიქსირებისათვის, თურმე, თოკებიც კი ჰქონია გაბმული.

მოსკოვში ყოფნისას ანსამბლის რეპერტუარი ფირფიტაზე ჩაუწერიათ. ანზორ ერქომაიშვილმა ჯერჯერობით მხოლოდ 8 ნიმუშის მოძიება შეძლო.

აშკარაა, რომ ივანე მარგიანი დიდი ილიას სულიერი მემკვიდრე, მისი სამოქმედო დევიზის – „მამული, ენა, სარწმუნოება“ ჭეშმარიტი მიმდევარი და ცხოვრებაში რეალურად გამტარებელი ყოფილა. მისი მემკვიდრეობა დღესაც აქტუალურია, რადგან ანტიგლობალისტურ განწყობასაც ასახავს: „კარგი ის არის, როცა ხალხი ვარდივით შიგნიდან იფურჩქნება, იზრდება და არა გარედან იწებებს ათასნაირ – მის ბუნებასთან შეუხამებელ ზნე-ჩვეულებებს“, – წერდა თავის ერთ-ერთ წერილში.

დღეისათვის ჩვენს ხელთ არსებული მასალა ცხადყოფს, რომ გასული საუკუნის 20-იანი წლების ბოლოს ზემო სვანეთში რჩეული მომღერალ-მომცეკვავებისა და საკრავებზე დამკვრელების თავმოყრა, საკონცერტო პროგრამის მომზადება, გასტროლების ორგანიზება და ფართო საზოგადოებისათვის სვანური ხალხური შემოქმედების გაცნობა ივანე მარგიანის დამსახურებაა.

1931 წ. მთავრობასთან უთანხმოების გამო ივანე მარგიანი დააპატიმრეს. არც მისი ოჯახის წევრების რეპრესირებას მოერიდნენ. ამის შემდეგ მან მხოლოდ ორი წელი იცოცხლა. ივანე მარგიანი 61 წლის ასაკში გარდაიცვალა. დაკრძალულია ვერის სასაფლაოზე.

ნინო კალანდაძე

*მუსიკოლოგიის დოქტორი,
ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი*

საქართველოს კულტურისა და მეცნიერების კერები

საქართველოს მუსიკის, კინოს, თეატრისა და ქორეოგრაფიის მუზეუმი

საქართველოს მუსიკის, კინოს, თეატრისა და ქორეოგრაფიის მუზეუმი ჩვენი კულტურის უმნიშვნელოვანესი სიძველეთსაცავია. მუზეუმი განთავსებულია დედაქალაქის ერთ-ერთ ულამაზეს შენობაში, რომელიც 1895 წელს აშენდა. შენობის ავტორია ცნობილი არქიტექტორი პაულ ფრიდრიხის ძე შტერნი. ნაგებობა ისლამური გოთიკის

საუკეთესო ნიმუშია. სამსართულიანი კოშკი, მაღალი ქონგურები, ღამაზად გაფორმებული კარნიზები, ღია ტერასა და ციცაბოდ აზიდული სახურავი მას უზვეულო, თბილისისათვის ნაკლებად დამახასიათებელ სილუეტს აძლევს. ამ შენობის აგებას ერთი საინტერესო ლეგენდა ახლავს. გადმოცემის მიხედვით, იგი გერმანელმა პრინცმა, რუსეთის იმპერატორის ნიკოლოზ II-ის ნათესავმა, კონსტანტინე ოლდენბურგელმა ქართველ ქალბატონს აგრაფინა ჯაფარიძე-დადიანს აუშენა. პრინცმა აგრაფინა 1882 წელს საქართველოში, კერძოდ, ქალაქ ქუთაისში გაიცინო. ქალი ამ დროისათვის სამეგრელოს თავადის ტარიელ დადიანის მეუღლე იყო.

საქართველოს თეატრის, მუსიკის, კინოსა და ქორეოგრაფიის მუზეუმის შენობა

ოლდენბურგი იმდენად მოიხიბლა ამ ქალბატონის მშვენიერებით, რომ მისი ოჯახური მდგომარეობა და XIX საუკუნეში საქართველოსა და ევროპაში დამკვიდრებული ტრადიციები არად ჩააგდო და აგრაფინას მეუღლეს ტარიელ დადიანს ცოლის სანაცვლოდ ფული შესთავაზა. მეგრელმა თავადმა აგრაფინა უცხოელისთვის გაიმეტა და მასთან განქორწინებას დასთანხმდა. ოლდენბურგელის მხურვალე გრძნობამ აგრაფინას ქმარიც დაავიწყა და მოვალეობაც. შეყვარებულებმა ქუთაისი დატოვეს და საცხოვრებლად თბილისში გადმოვიდნენ. პრინცმა სატრფოს ახლადნაყიდ მიწაზე უღამაზესი სასახლე აუშენა.

მოგვიანებით სწორედ ამ სასახლეში განთავსდა საქართველოს თეატრის, მუსიკის, კინოსა და ქორეოგრაფიის სახელმწიფო მუზეუმი.

მუზეუმი 1927 წელს დააარსა დიდმა ქართველმა საზოგადო მოღვაწემ დავით არსენიშვილმა (1905-1963). დღეს ის პროფილით ერთადერთია კავკასიაში, ხოლო კოლექციის სიმდიდრით – მსოფლიო მნიშვნელობის მუზეუმების თანატოლი. აქ დაცული 300 ათას-

ზე მეტი ექსპონატი თითქმის ამომწურავ ინფორმაციას გვაწვდის ქართული თეატრის, მუსიკის, კინოს, ცირკის, ხალხური შემოქმედების შესახებ. მუზეუმში ინახება საინტერესო მასალები მსოფლიო კინოინდუსტრიისა და საცენო ხელოვნების სხვა დარგების შესახებ.

სამუზეუმო ექსპონატები ანტიკური პერიოდიდან იწყება. ეს გახლავთ ქალაქ ვანში (დასავლეთ საქართველო) არქეოლოგიური გათხრების დროს აღმოჩენილი ანტიკური ნიღაბი. მემორიალურ და ხელოვნების ნიმუშთა ფონდი 900-ზე მეტ უძვირფასეს ექსპონატს მოიცავს. აქ წარმოდგენილია ქართველ და უცხოელ ხელოვანთა პირადი რელიკვიები. მნიშვნელოვანია ძვირფასი ლითონებისაგან დამზადებული წარჩინების ნიშნების და თეატრალური, კინო და ქორეოგრაფიული კოსტუმების დიდი კოლექცია. აქ გამორჩეულია მომღერალ სანდრო ინაშვილის კოსტუმები, რომელთაგან ერთ-ერთი მილანში საგანგებოდ დამზადდა; ესაა ტორეადორის კოსტუმი სპექტაკლიდან „კარმენი“ რომელიც ოქროს ძაფებით მოქარგული ორნამენტების სიუხვით გამოირჩევა. ფონდში დაცულია მსოფლიო დონის ხელოვანთა ისეთი ნივთები, როგორებიცაა, მაგალითად, მათა პლისეცკაიას პუანტები მისივე ავტოგრაფით, (იგი მუზეუმს სერგო ფარაჯანოვმა უსახსოვრა), ასევე, ნინო ანანიაშვილის პუანტები ავტოგრაფით.

სახვითი ხელოვნების, ფერწერისა და გრაფიკის ფონდში დაცულია 300-ზე მეტი ქართველი მხატვრის 10 000-მდე ექსპონატი, რაც სრულად წარმოაჩენს ქართული თეატრის მხატვრობის ისტორიას. ფონდში დაცული კოლექცია შედგება თეატრალურ მოღვაწეთა ფერწერული პორტრეტების, დეკორაციებისა და კოსტიუმების ესკიზების, გრაფიკული კომპოზიციების, ირანული მინიატურების, ფრანგული და გერმანული გრაფიურების, ფერადი ლითოგრაფიების ნიმუშებისგან. აღსანიშნავია, რომ ფონდში დაცულია XX საუკუნის დასაწყისში პეტერბურგში ჩამოყალიბებული „მირ ისკუსსტოს“ გაერთიანებაში შემავალი მხატვრების, ე.წ. რუსული მხატვრობის „ვერცხლის საუკუნის“ წარმომადგენლების – კონსტანტინე კოროვინის, ლევ ბაქსტის, ალექსანდრე ბენუას, ალექსანდრე გოლოვინის და ვიქტორ სიმოვის ნამუშევრები.

ხელნაწერთა განყოფილება 160 ფონდისაგან შედგება და მოიცავს საქართველოში არსებული ყველა თეატრის შესახებ შემონახულ დოკუმენტებს, პროგრამებს, სხვადასხვა მოღვაწეთა პირად ხელნაწერებსა და

ჩანახატებს. აღნიშნული კოლექცია 1961 წლიდან გამუდმებით ივსება.

საკმაოდ მდიდარი და მრავალრიცხოვანია მუზეუმის ბიბლიოთეკისა და რარიტერულ გამოცემათა ფონდი. მასში დაცულია 32 000-მდე ექსპონატი. ფონდის ძირითადი ნაწილი შედგება წიგნებისაგან ქართულ და რუსულ ენებზე თეატრის, კინოს, მუსიკის, ქორეოგრაფიის, ხელოვნების, ისტორიის და რელიგიის შესახებ. დაცულია, ასევე, მხატვრული ლიტერატურა, ენციკლოპედიები, ლექსიკონები, პიესები. ფონდში ინახება სამასამდე სანოტო წიგნი, ასევე, სხვადასხვა დასახელების ჟურნალ-გაზეთები. უნიკალურ საგანძურს წარმოადგენს სასახლის მკვიდრთა წიგნადი კოლექცია, რომელიც დადიანებისა და ოლდენბურგელების ბიბლიოთეკის ნაწილს წარმოადგენს. გამოცემები 1633-1639 წლებით თარიღდება.

ფოტო და ფოტონეგატივების ფონდში 100 000-მდე ექსპონატი დაცული. ეს არის ქართული თეატრის, მუსიკის, კინოსა და ქორეოგრაფიის ისტორიის ამსახველი მასალა XIX საუკუნის II ნახევრიდან დღემდე. უმდიდრეს ფოტომასალასთან ერთად ფონდში დაცულია უნიკალური მინის ნეგატივები, რომლებზეც აღბეჭდილია ქართული და უცხოური თეატრის, მუსიკის, კინოსა და ქორეოგრაფიის განვითარების ისტორია. აქვე ინახება მსახიობთა და რეჟისორთა პირადი არქივები.

გრამფირფიტების ფონდში თავმოყრილია მუზეუმის ერთ-ერთი უმდიდრესი კოლექცია: ფონდში დაცული 2503 ექსპონატი ასახავს საქართველოში აუდიომატარებლების განვითარების ისტორიას. უძველესი ფირფიტების გვერდით აქ ინახება ყველაზე ცნობილი ხმისჩამწერი სტუდიების Disco Pates, Concert Report-ისა და Gramophone-ის მიერ ჩაწერილი ცვილის ლილვაკები, ფირფიტები, აუდიოკასეტები და თანამედროვე კომპაქტდისკები. ფონდი მოიცავს საოპერო, სათეატრო, კინო, რადიო და სატელევიზიო აუდიო და ვიდეო მასალას. დაცულია საოპერო ხელოვნების უბადლო შემსრულებელთა ფირფიტები, ასევე რადიოსპექტაკლების ჩანაწერები, საგალობლები, ცვილის ლილვაკებზე ჩაწერილი ექსპედიციის მასალები.

სააფიშო ფონდი მუზეუმის დაარსებისთანავე შეიქმნა და მასში 70 000-ზე მეტი ექსპონატი დაცული. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია რევოლუციამდელი და რევოლუციის შემდგომი პერიოდის საოპერო თეატრის ფონდი, რომელიც 1871 წლიდან დღემდე პერიოდს მოიცავს. ამ ფონდში დაცული აფიშები განსაკუთრებულ ღირებულებას წა-

რმოადგენს, რადგან 1973 წელს ხანძრის შედეგად ოპერისა და ბალეტის თეატრის მუზეუმი მთლიანად განადგურდა და საცავებში დაცული აფიშების დიდი ნაწილი ჩვენამდე შემონახული ერთადერთი ეგზემპლარებია.

(მუზეუმის ვებ-გვერდი: www.artpalace.ge)

ქართული სიმღერის უცხოელი შემსრულებლები **ტრიო „ჯამათა“ საფრანგეთიდან**

ტრიო „ჯამათა“ შეიქმნა 2011 წელს ბრეტანში (ჩრდილო-დასავლეთ საფრანგეთი). ჯგუფის ორი წევრი უკვე დიდი ხანია მღერის ქართულ სიმღერებს. ტრიოს უყვარს პატარა აუდიტორიის წინაშე გამოსვლა, ვინაიდან ამ დროს მსმენელი უკეთ შეიგრძნობს ქართული მრავალხმიანი სიმღერების შესრულებისას წარმოქმნილ უჩვეულო ვიბრაციას. ისინი ასევე მღერიან სუფრებზე და გამუდმებით მოწუწუნე ფრანგებს აცნობენ ქართველების დადებით დამოკიდებულებას სადღევრძელოების მიმართ...

ტრიო „ჯამათა“

ლორან შტეფანი, მსახიობი, მომღერალი, სიმღერისა და თეატრალური პედაგოგი, ქართულ პოლიფონიას 1996 წლიდან მღერის. ამ დროის განმავლობაში ლორანი 12-ჯერ იყო საქართველოში, და ქართულ კულტურას, ენასა და ხალხურ სიმღერებს სწავლობდა ქართველი ლოტბარების დახმარებით. მისი პედაგოგები იყვნენ ედიშერ გარაყანიძე, ვაჟა გოგოლაძე, ოთარ ბერძენიშვილი, პოლიკარპე ხუბულავა, ნატო ზუმ-

ბაძე, მალხაზ ერქვანიძე, ისლამ და ნათელა ფილფანები, ტრისტან და გური სიხარულიძეები, ლევან აბაშიძე, ზაზა თამარაშვილი, ბესიკ ჭითანავა...

1996 წლიდან ლორანი ანსამბლ „მარანის“ წევრია, რომელიც ხშირად იწვევს ქართველ მომღერლებს საფრანგეთში. ამჟამად ანსამბლს ტარიელ ვაჩაძე ხელმძღვანელობს. ლორანს ჩაწერილი აქვს 1 კომპაქტური დისკო ანსამბლ „მარანთან“ ერთად და 2 დისკო ანსამბლ „მზე შინასთან“ ერთად. ეს ჯგუფი 1997 წელს მან თვითონ დააარსა და 2009 წლამდე მის შემადგენლობაში მართავდა კონცერტებსა და მასტერ-კლასებს საფრანგეთსა და დასავლეთ ევროპის სხვა ქვეყნებში. 2004 წელს „მზე შინამ“ მონაწილეობა მიიღო ტრადიციული მრავალხმიანობის მეორე საერთაშორისო სიმპოზიუმის საკონცერტო პროგრამაში, ხოლო ლორანმა სიმპოზიუმზე წარმოადგინა მოხსენება „რატომ მღერიან უცხოელები ქართულ სიმღერებს?“

ეველიან ლოშუ მომღერალი და პედაგოგია. მას უყვარს ენების შესწავლა და მოგზაურობს, რათა შეისწავლოს მსოფლიოს ტრადიციული სიმღერები. 20 წლის ასაკში ის მოიხიბლა იდუმალი და თითქმის მუნჯური ქართული ფილმით და კიდევ უფრო მეტად – უნიკალური ქართული ანბანით, რომელსაც ეკრანზე უყურებდა; 2003 წელს ანსამბლ „მზე შინას“ მიერ მოწვიბილ მასტერ-კლასებზე კი დაინტერესდა ქართული მრავალხმიანი სიმღერებით. ამ ანსამბლისგან მან ბევრი ისწავლა. მისი პედაგოგები ასევე იყვნენ: ნატო ზუმბაძე, თამარ ბუაძე, ანსამბლი „ნანინა“, ანსამბლი „პანკისი“. 2008 წელს ეველიანმა შექმნა ქალთა ტრიო „იზვანი“ რომელიც ასრულებდა ბალკანურ და კავკასიურ ტრადიციულ მუსიკას. 2010 წლიდან ის ლორანთან ერთად ატარებს მასტერ-კლასებს ქართულ სიმღერაში, ბევრს მოგზაურობს და მუდამ ცდილობს აღმოაჩინოს ახალი ხალხი და ახალი საუნჯე. ქვეყნებს შორის მანძილისა და სიახლოვის შეგრძნების მიზნით მან 2010 წლის მაისში ავტო სტოპით იმოგზაურა და ერთ თვის შემდეგ საქართველო-თურქეთის საზღვარზე შეხვდა ლორანს. ის უკვე სამჯერ სტუმრობდა საქართველოს, და ყოველი მისი სტუმრობა ახალი თავგადასავალი იყო.

ტრიო „ჯამათა“ VI სიმპოზიუმზე

ესტელ ბოგრანდი თვითნასწავლი მომღერალია, მრავალრიცხოვანმა მასტერ-კლასებმა და მოგზაურობამ გააღვივა მისი ინტერესი, შეხვედროდა ბევრ ცნობილ ადამიანს.

ესტელი 2008 წლიდან სცენაზეა. თავდაპირველად ტრიო „იზვანის“ შემადგენლობაში და 2010 წლიდან როგორც კვარტეტ „ილდიზის“ (თურქული და ბალკანური მუსიკა) სოლისტი. მან ქართული სიმღერები გაიცნო 2003 წელს „მზე შინას“ მასტერ-კლასების დროს. ესტელს ამ სიმღერების მოსმენაზე მეტად მათი შესრულება უყვარს.

2012 წელს ის პირველად სტუმრობდა საქართველოს თბილისის 6 საერთაშორისო სიმპოზიუმში მონაწილეობის მიზნით.

2012 წელს ტრიო „ჯამათა“ დიდი წარმატებით გამოვიდა თბილისში, ტრადიციული მრავალხმიანობის VI საერთაშორისო სიმპოზიუმზე. ვუსურვებთ მას შემდგომ წარმატებებს!

გიორგი გარაყანიძის სახელობის ფოლკლორული და სასულიერო მუსიკის ბათუმის VIII საერთაშორისო ფესტივალი და სამეცნიერო კონფერენცია

29, 30 და 31 ოქტომბერს ქალაქ ბათუმის მერიამ და ბათუმის ხელოვნების უნივერსიტეტის მუსიკის ფაკულტეტმა უკვე მეორედ უმასპინძლეს ფოლკლორული და სასულიერო მუსიკის საერთაშორისო ფესტივალს (ორგანიზატორები: ხელოვნების უნივერსიტეტის მუსიკის ფაკულტეტის პროფესორები – ხათუნა მანაგაძე და ქეთევან გოგოლაძე, ამავე უნივერსიტეტის კურსდამთავრებუ-

ლი – ეთნომუსიკოლოგიის მაგისტრი – ლოლიტა სურმანიძე და მერიის წარმომადგენელი თამაზ ნიკოლეიშვილი). თავდაპირველად ფესტივალი მცირე მასშტაბებით დაიწყო, თანდათან პოპულარული გახდა და მასში მონაწილეობის მსურველთა წრე სულ უფრო ფართოვდება.

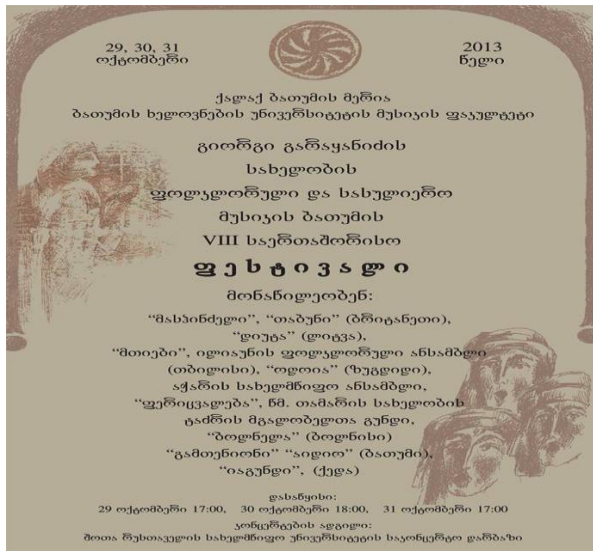
ფესტივალის მიზანია ხალხური და სასულიერო მუსიკის ახალგაზრდა შემსრულებელთა საზოგადოებისთვის წარდგენა და გაცნობა, სწორედ ამიტომაც ფესტივალს აქვს უკვე თავისი პრინციპი: მასში ერთხელ მონაწილე ანსამბლი მეორედ აღარ მონაწილეობს. 2012 წელს ბათუმის ფესტივალს უდროოდ წასული ახალგაზრდა ეთნომუსიკოლოგის, გიორგი გარაყანიძის სახელი მიენიჭა. ამიტომაც მას შარშანაც და წელსაც ანსამბლი „მთიები“ და საყმაწვილო სტუდია „ამერ-იმერი“ სტუმრობდა (ამ ორივე ანსამბლის ხელმძღვანელი გიგი გარაყანიძე იყო).

სამეცნიერო სესია

„მთიების“ ახლანდელ თაობას კეთილშობილური სურვილი ამოძრავებს – საზოგადოებას გააცნოს მათი უდროოდ დაკარგული მეგობრის – გიგი გარაყანიძის მეტად სერიოზული სამეცნიერო მემკვიდრეობა. კონფერენციაში მონაწილეობდნენ ბათუმის კონფერენციის ძველი მეგობრები – ილიას უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორები, ეთნომუსიკოლოგები – ნინო კალანდაძე-მახარაძე და თამაზ გაბისონია; თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის ასოცირებული პროფესორი, კომპოზიტორი ეკა ჭაბაშვილი; ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორი, თეატრალური უნივერსიტეტის პროფესორი – თინათინ ჭაბუკიანი, ილიას უნივერსიტეტის დოქტორანტი სოფო კოტრიკაძე, თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის სტუდენტი შორენა მეტრეველი, კონსერვატორიის მრავალხმიანობის კვლევის საერთაშორისო ცენტრის სპეციალისტი, ეთნომუსიკოლოგი ქეთევან ბაიაშვილი. ასევე, ორი მომხსენებელი თურქეთიდან: ქალაქ ბათმანის უნივერსიტეტის მუსიკის ფაკულტეტის კათედრის გამგე, ხელოვნებათმცოდნეობის კანდიდატი, კომპოზიტორი როჰად ჯუბე და ამავე უნივერსიტეტის დეკანის მოადგილე, ასევე ბაქოს მუსიკალური აკადემიის დოცენტი, ხელოვნებათმცოდნეობის კანდიდატი სეირან გაფარზადე, ლიტვის ლიტერატურისა და ფოლკლორის ინსტიტუტის თანამშრომელი რუტა უასკენე, უკრაინის ლისენკოს სახელობის მუსიკალური აკადემიის ასპირანტი ტატიანა ტესლია.

თანამედროვე ეთნომუსიკოლოგიაში სულ უფრო დიდ ადგილს იკავებს დოკუმენტური, სამეცნიერო, ეთნოგრაფიული ფილმები, ამიტომაც ბათუმის ფესტივალების მიმდინარეობაში უკვე ტრადიციად დამკვიდრდა მათი ჩვენება, რაც მოხსენებების დასასრულს ეწყობოდა. გასულ ფესტივალზე ნაჩვენები იყო ფილმები: სოსო სტურუას „მეჭვერენი“, გივი ნახუცრიშვილის „ხიხაძირის ხეობის იალაღებზე“, გიორგი კაკაბაძის

ფესტივალის საკონცერტო პროგრამა

ბათუმის საერთაშორისო ფორუმი სამეცნიერო კონსერენციას, ფოლკლორულ კონცერტებსა და კინოჩვენებას მოიცავს.

სამეცნიერო კონფერენცია მოხსენებათა მრავალმხრივი, შეუხლუდავი და მრავლისმომცველი თემატიკით გამოირჩევა. კონფერენცია გაიხსნა გიორგი გარაყანიძის მეტად საინტერესო მოხსენებით „მთვარის კულტმსახურების ცოცხალი ნაშთი და წარმართული ღვთაების ნიშან-სიმბოლო“, რომელიც ავტორის ბავშვობის მეგობარმა და სტუდია „ამერ-იმერის“ აღზრდილმა, ახლა უკვე ანსამბლ „მთიების“ წევრმა, ჯოკია გუგავამ წაიკითხა.

„წმიდა ანტონის მონასტერი“ და მისივე „ახალმოწამენი“.

29 ოქტომბერს, მოეწყო მათა გელა-შვილის საბავშვო წიგნის „მხიარული და ბრაზიანი ბატონების“ პრეზენტაცია. ეს წიგნი ბავშვთა ინფექციური დაავადებების სიმღერით განკურნების ტრადიციებზეა, რომელსაც ანსამბლ „ნანინას“ მიერ შესრულებული სხვადასხვა კუთხის სამკურნალო იავნანების კომპაქტ დისკი მოჰყვება და შესანიშნავი საჩუქარია პატარებისთვისაც და ახალგაზრდა დედებისთვისაც.

რაც შეეხება საფესტივალო კონცერტებს, პროგრამა მრავალფეროვანი იყო. ერთმანეთს ცვლიდნენ ადგილობრივი, აჭარული და საქართველოს სხვა კუთხეთა ანსამბლები, ლიტველთა, ინგლისელთა, უკრაინელთა ქართული და ეთნიკური ფოლკლორის შემსრულებელი ჯგუფები. აშკარად იგრძნობოდა ავთენტური შემსრულებლობის უპირატესობა და ტრადიციული ეთნიკური კულტურებისადმი თანამედროვე შემსრულებლობის ჯანსაღი, მეცნიერულად გააზრებული დამოკიდებულება. განსაკუთრებულად დასამახსოვრებელი ლიტვეური ანსამბლი „დიუტა“ იყო.

ანსამბლი „დიუტა“

ჩვენთვის, ქართველი ეთნომუსიკოლოგებისთვის, კარგა ხანია ცნობილია კოლეგისა და ახლა უკვე საქვეყნოდ სახელგანთქმული შემსრულებელ-მკვლევრის, დაივა რაჩიუნაიტე-ვიინინენეს შემოქმედება და ღვაწლი ლიტვურ ხალხურ მუსიკალურ ტრადიციაში სუტარტინესის (სეკუნდებით მღერის) შესწავლა-აღდგენის საქმეში. რუტა უასკენე კი ახლა გავიცანით, მან არაჩვეულებრივად კომპაქტურად მოახერხა მაყურებლისათვის ლიტვური ხალხური მუსიკის საკრავიერი, სასიმღერო, საცეკვაო და საფერხულო, ასევე სხვადასხვა ჟანრისა და ლიტვის სხვადასხვა კუთხისთვის დამახასიათებელი ნიმუშები ეჩვენებინა. მათი ავთენტური შესრულების მანერა და კოსტუმებიც სამაგალითო იყო.

დიდი ბრიტანეთიდან ფესტივალს ორი ანსამბლი სტუმრობდა: „თაბუნი“ და „მასპინძელი“. ეს ანსამბლები ქართველი მსმენელებისთვის უკვე კარგად ნაცნობი და ახლობელია. ამიტომაც მათ გამოჩენას მაყურებელი ოვაციით შეხვდა.

ანსამბლი „თაბუნი“

ძალიან სასიხარულოა, რომ იყვნენ ანსამბლები ადგილობრივი (აჭარული) და საქართველოს სხვადასხვა კუთხიდან. მაგალითად, ამ ფესტივალზე შედგა ანსამბლ „ბოლნელას“ დებიუტი. ეს გახლავთ ქალთა ანსამბლი ბოლნისიდან. მათ ფოლკლორის სახელმწიფო ცენტრი და მისი თანამშრომელი, გამოცდილი პედაგოგი და ეთნომუსიკოლოგი ნანა ვალიშვილი ხელმძღვანელობს. ასევე ახალბედა იყო ილიას უნივერსიტეტის სტუდენტთა ანსამბლი (ხელმძღვანელი თამაზ გაბისონია). მიუხედავად არსებობის მცირე ხნისა, მათ საკმაოდ დიდი და რთული რეპერტუარი აქვთ ათვისებული. ისიც გასათვალისწინებელია, რომ ანსამბლის წევრები სახვადასხვა ფაკულტეტის სტუდენტები არიან.

საგანგებო აღნიშვნის ღირსია ზუგდიდის „ოღოია“ პოლიკარპე ხუბულავას ხელმძღვანელობით. ბატონი პოლიკარპე ხუბულავა ქართული სიმღერის ნამდვილი რაინდია, იგი 50 წელზე მეტია, რაც ამ საქმეს ემსახურება მუხლჩაუხრელად. მსმენელი მოხიბლა მისმა ენერგიულმა და შემართებულმა გამოსვლამ. ამჟამად იგი 90 წელსაა მიტანებული და კვლავ ახალგაზრდული შემართებით აგრძელებს მოღვაწეობას.

ანსამბლი „ოღოია“

ჩამოსული სტუმრებისთვის ნამდვილი აღმოჩენა ბათუმის თამარ მეფის ტაძრის მგალობელთა გუნდი იყო. მათ გასაოცარი ოსტატობით შეასრულეს როგორც საგა-

ლობები, ასევე ხალხური სიმღერები. ქედის რაიონის ქალთა ანსამბლი „იაგუნდი“ აჭარული სიმღერების კარგი შესრულებითა და ადგილობრივი რეპერტუარით გამოირჩეოდა. ძალიან კარგად დაამახსოვრდა მსმენელს წინა ფესტივალებიდან ანსამბლი „აიდიო“ ლოლიტა სურმანიძის ხელმძღვანელობით. ბათუმური ვაჟთა ანსამბლი „ფერრიცვალებაც“ ღირსეულად წარსდგა ფესტივალზე. ძალიან დასაფასებელია ამ ბიჭების სწორი საშემსრულებლო ორიენტაცია და მაღალი საშემსრულებლო დონე.

და ბოლოს, ფესტივალი გახსნა და დახურა ანსამბლმა „მთიებმა“. სამწუხაროდ, ვერაფერ შენატრებს ამ ანსამბლს ბედით. რამდენადაც ეს გოგო-ბიჭები ბედს უმადლიან ისეთ დიდ პედაგოგებთან მრავალწლიანი ურთიერთობის გამო, როგორიც ედიშერ და ნინო გარაყანიძეები იყვნენ, იმდენად ტრაგიკულია მათი ბოლო წლების გამოცდილება. მაგრამ დიდი მნიშვნელობა სწორედ მათ ბავშვობის წლებში მიღებულ სულიერ და გნებავთ, ფიზიკურ წრთობას აქვს, მათ კვლავ იპოვეს ძალა – ედიშერის, მარიკას, ნინოს, გიგის შემდეგ მათი ნაანდერძევი გზა გაეგრძელებინათ. ისინი კვლავ დადგნენ სცენაზე და ითამაშეს გიგისეული ეთნომუსიკის თეატრი, ამჯერად უიმისოდ, გიგისათვის.

ანსამბლი „მთიები“

დარბაზში ჯერ მოწიწების გრძნობამ დაისადგურა, შესრულებას ცრემლიც ახლდა, მაგრამ ახლდა სიხარულიც, იმიტომ, რომ კვლავ გაცოცხლდა ხალხური სიმღერის იშვიათი და მივიწყებული ვარიანტები. ისე, როგორც მათ – ამ ანსამბლის დამაარსებლებს გაუხარდებოდათ. აქ გამოჩნდა ხალხური სიმღერის კიდევ ერთი, მივიწყებული ფუნქცია – ეს კათარსისი იყო. ალბათ ამ ფესტივალის დანიშნულებაც ეს იყო. მაღლობა მის ორგანიზატორებს, მომავალ შესვლადამდე.

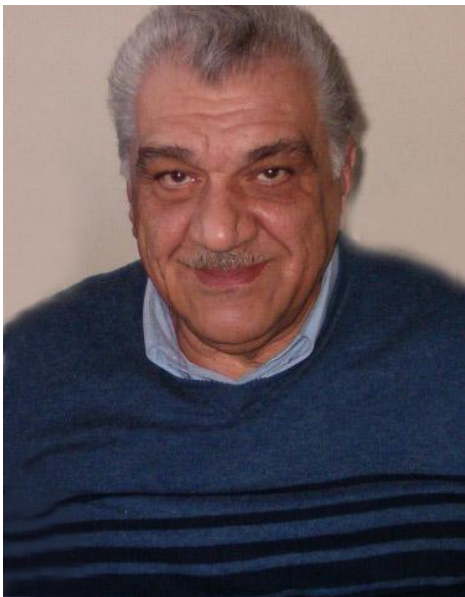
ქეთევან ბაიაშვილი,
ეთნომუსიკოლოგი, ტმკსც-ის სპეციალისტი,
ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის
დოქტორანტი

ძველი პრესის ფურცლებზე ღვინო და ქართული სუფრულები

უძველესი ისტორიული წყაროები ქართველური მოღვმის ტომებს მიწათმოქმედებად, მევენახეებად და მეტალურგებად მოიხსენიებს. სამეცნიერო ლიტერატურაში არაერთხელ გამოთქმულა მოსაზრება, რომ ვაზის კულტურის თავდაპირველი სამშობლო ამიერკავკასიაა. აღნიშნული პრობლემის განხილვისას ივანე ჯავახიშვილი გამოუტკვამდა მოსაზრებას, რომ „მევენახეობის ერთ მთავარ ცენტრთაგანად უცილობლად საქართველოც უნდა იყოს მიჩნეული“. აღსანიშნავია, რომ არაქართული წარმომავლობის უძველეს ლეგენდებშიც კი კულტურული ვაზის სამშობლოდ ამიერკავკასია და მისი მიმდებარე ქვეყნები მოიხსენიება, რაც კიდევ უფრო გვიმტკიცებს აზრს ქართული მევენახეობისა და მეღვინეობის შორეული წარმომავლობისა და მრავალსაუკუნოვანი ტრადიციების შესახებ.

ვაზის კულტურა ერთ-ერთი უძველესია საქართველოში და წმინდა სასმელთან ერთად თავყვანისცემის საგნად იყო ქცეული. ქართველი და ვაზი განუყოფელ ცნებებად აღიქმებოდა უცხოტომელთა მიერ. იმიტომ იყო, რომ ყოველივე ქართულის ამოშანთვას დამპყრობლები ვაზის ანეხვით იწყებდნენ. ალბათ, ისიც ნიშანდობლივია, რომ ქართველთა განმანათლებელმა წმინდა ნინომ მთავარი ქრისტიანული სიმბოლო – ჯვარი, სწორედ ვაზის ხისაგან გააკეთა.

საქართველო ის ქვეყანაა, სადაც კულტურული ვაზის მრავალრიცხოვანი და სანაქებო ჯიშია გამოყვანილი, სადაც ხალხის მეხსიერებამ ვაზის მოვლისა და ღვინის დაყენების უძველესი წესები შემოგვინახა. არ არსებობს ქართველი კაცის ყოფისა თუ სამეურნეო საქმიანობის რომელიმე სფერო, რომელთანაც სიმღერა არ იყოს დაკავშირებული. გამონაკლისი არც მევენახეობა და მეღვინეობაა. სამწუხაროდ, ახლა ვერსად ნახავთ ვენახის ბარვის, გასხვლის, საწნახლის გამზადების, ყურძნის კრეფისა და წურვის დროს შესასრულებელ რიტუალებს, ვეღარ მოისმენთ ამ რიტუალებთან დაკავშირებულ სიმღერებს. ამ მხრივ არც ძველი სანოტო და აუდიო ჩანაწერებითა და წერილობითი წაყროებით ვართ მდიდრები. არცთუ ისე შორეულ წარსულში ჯერ კიდევ შეიძლებოდა ქართული წარმართული პანთეონის ერთერთი წევრის, მევენახეობა-მეღვინეობის მფარველი ღვთაების – აგუნას ციკლის სიმღერების დაფიქსირება.

კუკური ჭოხონელიძე

საბედნიეროდ, ქართულ მუსიკალურ ფოლკლორში ჭარბადაა შემორჩენილი სუფრული სიმღერები, რომელთა წარმოშობაც უშუალოდ მეღვინეობის განვითარებას უკავშირდება. საინტერესოა, რომ ვაზის კულტურა აღმოსავლეთის ბევრ ქვეყანაშია გავრცელებული, მაგრამ მუსულმანური რელიგიის კანონებით, ღვინო აკრძალული სასმელია და, შესაბამისად, მათ არც სუფრული სიმღერები აქვთ.

ქართველი ხალხის მუსიკალურმა გენიამ მრავალი სასიმღერო შედეგრი შექმნა

და მათი დიდი ნაწილი სწორედ სუფრულეების ჟანრს განეკუთვნება. მათში, როგორც სარკეში, ასახვა ჰპოვა ქართველი კაცის ხასიათის თითქმის ყველა ნიშანდობლივმა მხარემ: პურადობამ, ვაზისა და ღვინისადმი ტრფიალმა, სილაღემ და სისპეტაკემ, რაინდულმა სულმა და თუნდაც მუდამ თანმდევმა ნაღველმა. შეიძლება თამამად ითქვას, რომ ქართული სუფრულეების ნამდვილი გვირგვინი, უბადლო „ჩაკრულო“ სიცოცხლის ზეობისა და უკვდავების ჰიმნია!..

ხშირად იბადება კითხვა – როდის შეიქმნა მხატვრულად დახვეწილი და ღრმა მუსიკალური შინაარსის მქონე ისეთი ნიმუშები, როგორც ქართული მრავალჟამიერები და ჩაკრულო? ცხადია, მუსიკალურ-მხატვრული აზროვნების ის დონე, რომლითაც ეს სიმღერები ხასიათდება, განვითარების დიდ ისტორიულ გზაზე მეტყველებს. ჩვენი ვარაუდით, რაც მუსიკალური ანალიზებითაც მტკიცდება, ჩაკრულოსა და მრავალჟამიერის მსგავსი სიმღერები მათი გამომსახველობის, ფორმისა და შინაარსის ძირითადი ელემენტები თუ უფრო ადრე არა, იმ ეპოქას მაინც უნდა უკავშირდებოდეს, რომელსაც ბექა და ბეშქენ ოპიზრების დიდებული ოქრომჭედლობა და ქართული ტიხრული მინანქარი იქმნებოდა, როცა იგებოდა ოშკი, ხახული, ალავერდი და სვეტიცხოველი, ქართული სასიმღერო მელიზმების მსგავსად იკვეთებოდა ნიკორწმინდის განუმეორებელი ორნამენტები, როდესაც იწერებოდა დიდებული ქართული ჰიმნოგრაფიული ქმნილებები, შავთელისა და ჩახრუხაძის ოდები, რუსთაველის უკვდავი „ვეფხისტყაოსანი“; მრავალჟამიერებიცა და ჩაკრულოც ამ ეპოქის წიაღიდანაა ამოზრდილი. სწორედ ასეთი სიმღერები აღიქვა ცნობილმა რუსმა კომპოზიტორმა და თეორეტიკოსმა ბორის ასაფიევმა „ქართველი ხალხის მუსიკალური გენიის წინაშე ქედმოხრის შთამაგონებელ მოვლენად“, ქართულმა სასიმღერო შედეგებმა ათქმევინეს ცნობილ ამერიკელ ეთნომუსიკოლოგს ალან ლომაკს: „საქართველო მსოფლიო ხალხური მუსიკის სატახტო ქვეყანაა“.

კუკური ჭოხონელიძე
ვახუთი „საქართველოს რესპუბლიკა“
22.03.2003

ერთი ჟანრის შესახებ სუფრული სიმღერები

ქართული სუფრის ფენომენი შორეულ წარსულში იღებს სათავეს და მას მნიშვნელოვანწილად მევენახეობა-მეღვინეობის მაღალი კულტურა განაპირობებს.

ქართული ღვინის ორგანული ნაწილია სიმღერა. მუსიკოლოგი შალვა ასლანიშვილი *სუფრული სიმღერების* წარმოშობას წინაქრისტიანულ ხანაში ვარაუდობს და მათ აგრარული დვთაებისდამი ადვლენილ ჰიმნებად მიიხსენებს. შემთხვევითი არაა, რომ სუფრული სიმღერის მაღალმხატვრული ნიმუშები სწორედ იმ რეგიონებში გვხვდება, სადაც ვახისა და ღვინის კულტურა განსაკუთრებით იყო დაწინაურებული.

ქართულ სუფრასთან წარმოთქმულ თითოეულ სადღეგრძელოს თავისი შესატყვისი სიმღერა ან საგალობელი მოსდევდა. უშუალოდ *სუფრულების* (*მრავალჯამიერი, დალიე, მასპინძელსა და ა. შ.*) გარდა, აქ ამბობდნენ ე. წ. *სუფრულის* ტიპის სიმღერებს (*„ბერიკაცი ვარ“*, *„ჩაკრულო“*, *„შემობახილი“*, *„დიამბეგო“*, *„ტურფანი სხედან“*, *„შაშვი-კაკაბი“* და სხვ.) აღსანიშნავია, რომ სუფრამ შემოინახა და დავიწყებას გადაარჩინა ყოფაში დაკარგული ბევრი ჟანრი.

საქართველოს თითოეული კუთხის *სუფრული სიმღერა* ზოგადქართულ მუსიკალურ კანონზომიერებებს ემყარება, მაგრამ ლოკალური თავისებურებებითაც ხასიათდება. ეთნოგრაფიული მასალა შედარებით მრავლად გურიაშია მოპოვებული. საღვინო სუფრასთან აქ სხვადასხვაგვარი თანმიმდევრობით იტყოდნენ სიმღერებსა და საგალობლებს: *ღვინის დასაწყისში* – *„მოველით და ვსვათ სასუმელი ახალი“*, თამადის არჩევამდე – *„მასპინძელსა მხიარულსა“*, შემდეგ – *„მადლობელი“*, *„მრავალჯამიერი“*, *„ჩვენ მშვიდობა“*, *„სუფრის (სტოლის) ხელხვავი“*, *„წამოკრული მრავალჯამიერი“*, ამის შემდგომ კი – ნებისმიერი სიმღერა. *„აღილა და ალიფაშა“* მაშინ ითქმებოდა, როცა სუფრა აიშლებოდა ხოლმე.

სხვაგვარი იყო საქორწილო ნადიმის სიმღერათა თანმიმდევრობა: ქალის ოჯახში სუფრა საგალობლებით იწყებოდა. პატარძლის წამოყვანისას იტყოდნენ *„მაყრულს“*. ვაჟის ოჯახშიც სუფრა *„მაყრულით“* იწყებოდა. მას მოსდევდა *„მასპინძელსა მხიარულსა“*. თამადის არჩევას *„მრავალჯამიერით“* პასუხობდნენ. მეფე-დედოფლის სადღეგრძელოს მოყვებოდა *„შენ ხარ ვენახი“*, *„სადღეგრძელო“*, ან *„მრავალჯამიერი“*. მშობლების სადღეგრძელოს – საგალობელი. გარდაცვ-

ლილი მშობლებისთვის *„კამთა და წელთას“* ასრულებდნენ. ხელისმომკიდების სადღეგრძელოს – საგალობელი *„შენ რომელმან განანათლე“* და სიმღერა *„ჩემო ნათლიდედაო“*, მომდევნო სადღეგრძელოების შემდეგ შერჩევით სრულდებოდა ორპირული და კრიმანჭულიანი სიმღერები: *„ხასანბეგურა“*, *„შვიდკაცა“*, *„სუფრის ხელხვავი“*, *„კალოს ხელხვავი“*, *„აღიფაშა“*, *„ვახტანგური“*.

განსხვავებული იყო ახალსახლობის აღსანიშნავი ღვინო. სუფრასთან დასხდომისთანავე და პირველ სადღეგრძელომდე უდერდა საგალობლები: *„სახლი ესე დაამკვიდრე უფალო“*, *„მოველით და ვსვათ“*, *„დღეს საღვთომან მადლმან შეგვკრიბა ჩუენ“*. შემდეგ – *„მასპინძელსა მხიარულსა“*. თამადის არჩევას მოჰყვებოდა *„მრავალჯამიერის“* რომელიმე ვარიანტი (მოკლე, გრძელი, წამოკრული).

ხევში სუფრულ სიმღერას *„სმური“* ჰქვია. ის სრულდებოდა ქორწილშიც და გლოვის სუფრაზეც. მის წინ კი აუცილებელი იყო საკულტო *„დიდების“* თქმა.

ქართლში არ ვხვდებით *გრძელი კახური მრავალჯამიერისა* და *ჩაკრულოს* ტიპის სუფრულებს. აქაური სუფრულებია: *„დავლით ღვინო“*, *„ბერიკაცი“*, *„ჩვენი მასპინძლის სასახლე“*, *„გაკრული მრავალჯამიერი“*, *„პაიდა“*, *„მრავალჯამიერი“* და სხვ., რომლებიც ბურდონულ ბანზე რეჩიტატიული და კანტილენური მღერის მონაცვლეობას ეფუძნება.

კახეთში ქორწილის სუფრის თანმიმდევრობა განსხვავებული იყო ქალისა და ვაჟის ოჯახებში. პატარძლის წამოყვანისას აუცილებელი იყო *„მაყრული“*. მეფის ოჯახში შესვლისას ფერხული – *„მუმლი და მუხასაო“*, სახლში შესვლამდე – *„ჯვარი წინ და ჯვარი უკან“*, შემდეგ – *„მრავალჯამიერი“*, *„თამარ ქალი“*, *„სუფრული“*, *„ბერიკაცი ვარ“*, *„ვაი, შენ ჩემო თეთრო ბატო“*, *„დიამბეგო“*, *„შაშვი-კაკაბი“*.

კახური სუფრულები თავისი ურთულესი აგებულებით, მონუმენტურობით, დიდაქტიკურ-ფილოსოფიური შინაარსით, ამადლებული, ჰიმნური პათოსით ბურდონული მრავალხმიანობის მწვერვალს წარმოადგენს. მათი მელოდიის მდიდარი ორნამენტისა, ფართე სუნთქვაზე აგებული შიდამარცვლოვანი გამღერებანი, ემოციური ზეაწეულობიდან მომდინარე აღმავალი მოდულაციები კაცობრიობის ხალხური მუსიკალური აზროვნების უდიდესი მონაპოვარია.

განსაკუთრებული გახლდათ მესხური ქორწილი. აქ მოპოვებული მასალებიდან ჩანს, რომ დიფერენცირებული იყო *„სუფრის*

გახსნის“ (რელიგიურ-ისტორიული შინაარსის ტექსტებით), „ლხინში შესვლის“ (საგმირო შინაარსის ტექსტებით) და „სუფრის დახურვის“ შემოღობილი სიმღერები. საინტერესოა სუფრულების სამპირულად შესრულების ტრადიცია, სადაც მიმდევრობით მღეროდნენ ხანდაზმულები, შუა ხნის ადამიანები და ახალგაზრდები.

მესხური სუფრულება: „სახლო, ღმერთმა ავაშენოს“, „სუფრა ვარდითა სავსე გვაქ“, „გეგუთისა მინდორზედა“, „წასვლა სჯობს წარმავალისა“. მესხური სუფრულების ტექსტები ძირითადად ეპიკური შინაარსისაა. მხატვრული თვალსაზრისით საკმაოდ მაღალგანვითარებულია, რასაც ვერ ვიტყვით მელოდიაზე, რომელიც ერთსტრიქონიანი ფრაზების ჯაჭვს წარმოქმნის.

სვანეთში საქორწილო სუფრაზე დიდი ღმერთისადმი მიმართვის სადღეგრძელოს მოსდევდა სიმღერა-საგალობელი „ხოშა ღერბეთ“ (დიდი ღმერთი). შემდეგ ოჯახის შეწევნას შესთხოვდნენ წმინდა მთავარანგელოზებს და მღეროდნენ „თარიზზე ღერბეთ“. მესამე სადღეგრძელო წმინდა გიორგის ეძღვნებოდა და მას მამაკაცების გამრავლებასა და ჯანმრთელობას ევედრებოდნენ. ამას უკავშირდებოდა საგალობელიც „ჯგვრავ“. მხოლოდ ყველა გარდაცვლილის შესანდობარისა და მშვიდობის სადღეგრძელოს შესმის შემდეგ ითქმებოდა სიძე-პატარძლის სადღეგრძელო, რომელსაც მოჰყვებოდა საქორწილო სიმღერა-საგალობელი „სადაძ“.

ქარებისაგან დაცული რაჭის ხეობები ვაზის კულტურის განვითარების ერთ-ერთი უძველესი კერაა. რაჭული დიალექტის ყველაზე განვითარებულ ნიმუშებად სწორედ სუფრულ სიმღერებს მიიხსენებენ („ახლანური მრავალჯამიერი“, „დალიე“). ისინი, გარკვეული თვალსაზრისით (ბურდონის როლით), ქართლ-კახურ სუფრულებს ჰგავს, მაგრამ აკორდული წყობით, საკადანსო ფორმებით დასავლურქართულ (გურულ-იმერულ) ნიმუშებსაც უახლოვდება.

ვაზის ჯიშებით (ოჯალეში, ცოლიკაური) მდიდარი იყო ღენხუმიც. აქ შემორჩენილი სუფრულები: „დალიე“, „სმა უმღერალი არ ვარვა“, „დილით ოქრო ხარ სტუმარო“, „სალხინო“ – მართალია მასშტაბებითა და იმპროვიზაციული განვითარებით ჩამოუვარდებიან სხვა კუთხეთა ანალოგიურ ნიმუშებს, მაგრამ ქართული მუსიკალური ფოლკლორის მეტად საინტერესო პლასტს ქმნიან.

ორიგინალურია იმერული ღვინო, სადაც ტრადიციული სუფრულების გვერდით

XIX საუკუნის II ნახევრიდან საპატო ადგილი დაიკვიდრა გიტარამ და მასზე დამღერებულმა ქალაქური ტიპის სიმღერამ. ცნობილია ქუთაისური მრავალჯამიერები.

სამეგრელოში გავრცელებული სუფრულებია: „გეშვია“ (დალიე), „გეგუშვიათ ღვინი ხარათია“ (დავლით ღვინო ჩაფითა), „ოლური კულარე“, „აბარერო“, „მადლობელი“, „ოდელიო“, „ზესქვი“ (შაშვი), „დადიანის მოძახილი“.

აჭარაში შემორჩენილია „ძველი სუფრული“, „ვერია მასპინძელსა“, რომელიც ხშირად საცეკვაოში გადადის.

ამგვარად, სუფრული სიმღერები საქართველოს ყველა კუთხეშია გავრცელებული და, რაც ძალზე მნიშვნელოვანია, ისინი დღემდე სრულდება ყოფაში. ეს კიდევ ერთხელ ადასტურებს სუფრის ტრადიციების სიმტკიცეს ჩვენს ქვეყანაში.

გია ბაღაშვილი
ეთნომუსიკოლოგი,
მუსიკოლოგიის დოქტორი

ქართული ხალხური საკრავები უძველესი ქართული ხალხური საკრავები

ძველ საქართველოში საკრავიერი მუსიკა საკმაოდ განვითარებული ყოფილა. მრავალი სახის საკრავი ინსტრუმენტი იყო ქართველთა ყოველდღიური ყოფა-ცხოვრების შემადგენელი ნაწილი. ამ საკრავებმა სრულყოფილად ჩვენამდე ვერ მოაღწია და მათ შესახებ წარმოდგენას ვიქმნით წერილობითი ძეგლების, ფრესკებისა და არქეოლოგიური გათხრების შედეგად მოპოვებული არტეფაქტების მიხედვით.

ადამიანი უძველესი დროიდან თავისი მუსიკალური მოთხოვნების დაკმაყოფილებას სხვადასხვა საგნების ხმის გამოყენებით ცდილობდა და ახერხებდა. ამ დროიდან ცნობილია შემდეგი სახის მუსიკალური საკრავები: დასარტყამი (საჩხარუნებელი და ჟღარუნები), ჩასაბერი და ძალებიანი (სიმებიანი). ყველა მათგანი ძველ საქართველოში საუკუნეთა განმავლობაში ყოფილა ცნობილი და გავრცელებული. უძველესი ებრაული წყაროებით, ქართველ ტომთა წინაპრები ჩასაბერი საკრავების მამად და გამომგონებლებად მოიხსენიებიან.

ივ. ჯავახიშვილი თავის წიგნში „ქართული მუსიკის ისტორიის ძირითადი საკითხები“ აღნიშნავს: ზოგი მათგანი (საკრავი ინსტრუმენტი – ვ.ჩ.) უძველესი დროიდანვე ყოფილა, ზოგის სახელები ადგილობრივია, ბევრი მათგანი კი ჩვენში თანდათანობით, შემდეგში გაჩენილა და მეზობელთაგან ყოფილა შეთვისებული. უმეტესი მათგანი გაქრა და უკვე მერმინდელ თაობებსაც კი მათი სახელების ნამდვილი მნიშვნელობა აღარ სცოდნიათ. თანამედროვე ქართველმა ხომ მათი სახელები მხოლოდ ძველი და ახალი თხზულებების წყალობით იცის, მათი რაობისა კი არაფერი გაეგება. ამიტომ, თითოეული მათგანის ზედმიწევნითი მნიშვნელობა, არსებობის ხანა და საკრავის სადაურობა ძეგლების მიხედვით უნდა იქნას გამოვლენილი.

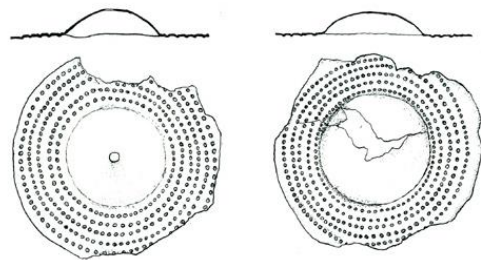
არქეოლოგიურ მონაპოვრებში მუსიკალური ინსტრუმენტები ცოტაა. ცნობილია მცხეთაში, სამთავროს სამაროვანზე „პატარა მწყემსის საფლავში“ მოპოვებული გედის ლულოვანი ძვლისაგან ნაკეთები უნო სალამური, რომელიც ძვ.წ. XIV–XIII ს.ს.-ით დათარიღდა. 2003 წელს, დედოფლის გორაზე სასახლის კომპლექსის №11 ოთახის იატაკზე აღმოჩნდა ძვლის სალამურის ორი ნაწილი. ორივეზე ორ-ორი ნახვრეტია შემორჩენილი. თარიღდება ახ. წ. I ს.-ით. თიხის ტერაკოტა ქნარიანი მუსიკოსის გამოსახულებით, გამოვლენილია უფლისციხეში, ბამბების ნამოსახლარზე – ძვ. წ. VII-VI ს.ს.-ით დათარიღებულ ფენაში. 1988 წელს იმავე ფენაში აღმოჩნდა მეორე ტერაკოტა, რომელზეც დოღზე დამკვრელი მუსიკოსი არის გამოსახული. ყაზბუგის განძიდან ბრინჯაოს ქანდაკებას მუსიკოს-დამკვრელისა, ხელში ხუთძალიანი (ხუთსიმიანი) საკრავით, შესაძლოა, ქნარი ეჭიროს. სვანეთში, ხაიშში აღმოჩენილია ოქროს საკიდი, რომელიც ჩარდახიანი კოშკის მინიატიურულ გამოსახულებას წარმოადგენს. ჩარდახის ქვეშ სალამურებზე და ჭიანურზე დამკვრელის ორი ფიგურაა გამოსახული. მცხეთაში, სადგურის აკლდამაში აღმოჩენილია ბრინჯაოს ქანდაკება სალამურზე დამკვრელი ჭაბუკის – პანისა. განსაკუთრებით საინტერესოა ძალისის მოზაიკური პანო – მრავალღულიან სალამურზე [ლარჭემ-სონინარ-სასტვენოზე] დამკვრელი პანის (ოჩოპინტრეს, ბოჩის) ფიგურა საგანგებოდ არის წარმოჩენილი მეჩანგე მუსიკოსთან შეპირისპირებით. მცხეთაში, სვეტიცხოვლის ეზოში 2001 წელს აღმოჩნდა სამარხი, რომელშიც დადასტურდა საწერი მოწყობილობა – პენალი. იგი შემკულია ცხრა მუზის გამოსახულებით და ბერძნული

წარწერებით. ლირიკული პოეზიის მუზას (ევტერპე) მარჯვენა ხელში საყვირი უჭირავს, მარცხენაში – ჩასაბერი ინსტრუმენტი; ცეკვის მუზას (ტერპსიხორე) მარცხენაში ღირა უჭირავს, მარჯვენაში – პლექტრა; ეროტიკული პოეზიის მუზას (ერატო) მარცხენა ხელში შვერილებიანი ღირა უჭირავს, მარჯვენაში – გაურკვეველი საგანი. სვეტიცხოვლის ეზოში აღმოჩენილი სამარხი ახ.წ. III საუკუნის ბოლოთი და IV საუკუნის საწყისი ხანით უნდა დათარიღდეს. საინტერესოა 2007 წელს ვანის ნაქალაქარზე აღმოჩენილი განძის შემადგენლობაში დადასტურებული ბრინჯაოს ჭრაქი, რომელიც შემკულია ეროსის ოთხი ფიგურით. აქედან ერთი ტრიგონზე – ფანდურაზე უკრავს, მეორე კი ღირაზე. განძი გვიანელინისტურ ხანას ეკუთვნის, ხოლო მისი ჩაფვლის თარიღია ძვ.წ. I საუკუნე.

წინწილა

(არქეოლოგიური გათხრების შედეგად მოპოვებული მასალების მიხედვით)

საქართველოში უკანასკნელ ხანებში ჩატარებული არქეოლოგიური გათხრების შედეგად, სხვა მრავალრიცხოვან მასალასთან ერთად, გამოვლენილია მუსიკალური ინსტრუმენტები – წინწილები, რომლებიც, ზოგადად, ელინისტური და გვიანრომაული ხანით დათარიღებულ სამარხებში და ნამოსახლარ ფენებშია დადასტურებული. წინწილები აღმოჩენილია სხვადასხვა არქეოლოგიურ ძეგლებზე, როგორც აღმოსავლეთ, ისე დასავლეთ საქართველოში.

ტახტიძირი(ძვ.წ.IV-IIIს.ს.)

წინწილა წარმოადგენს ნახევარსფეროსებრი ფორმის ბრინჯაოს ორ თხელ

თეფშს, რომელთაც პირზე პუნსონით გამოყვანილი წიწვოვანი ან წერტილოვანი ორნამენტი შემოუყვება. განიკვეთში ბრტყელი სახელურები ნახევარსფეროსებურად ამოხნეკილ გარეხედაპირზე აქვთ დარჩილული. ზოგიერთი მათგანი სამსჭვალით არის დამაგრებული.

ზომები სხვადასხვაა: დმ – 11-22,5 სმ, სიმაღლე – 8-20 სმ, სახელურის სიგანე – 1,5-2 სმ.

საქართველოში, სხვადასხვა არქეოლოგიურ ძეგლებზე, როგორც აღმოსავლეთში, ასევე დასავლეთში, ოცამდე წინწილა აღმოჩენილი. პირველი ინფორმაცია წინწილის არქეოლოგიური აღმოჩენის შესახებ ეკუთვნის დავით წერეთელს (აკაკი წერეთლის ძმას). მან 1875 წელს გაზ. „დროებაში“ სხვიტორელის ფსევდონიმით გამოაქვეყნა კორესპონდენცია, სადაც აღწერს ვინძე ზამბახიძის მიერ თოდაძის ციხის ფერდობზე, სახლის საძირკვლის გათრისას ნაპოვნ ოქროს ნივთებს და მათ შორის ასახელებს წინწილებს, რომლის მსგავს საკრავებს ახლა „როტის ორკესტრში ტარელებს ეპახიანო“ – აღნიშნავდა იგი.

მოდინახე (ახ.წ.III-IV ს.ს.)

ფორმით და დამზადების ტექნიკით თითქმის ყველა წინწილა ერთნაირია. ისინი აღმოჩენილია როგორც სამაროვნებზე, ასევე ნამოსახლარებზე. სულხან-საბა ორბელიანის მიხედვით, „წინწილი ტკბილი საკრავია. წინწილი ლითონის თეფში იყო, რომელსაც მეორე ამნაირსავე თეფშის დაკვრით აახმაურებდნენ ხოლმე“. ჩვეულებრივ წინწილს გარდა ყოფილა, აგრეთვე, „წინწილანი რვა-ლისანი“. წინწილი უძველესი ქართული მუსიკალური საკრავია. მას მოიხსენიებენ წერილობით ძეგლებში. დავით ჩუბინაშვილის მიხედვით, წინწილა შედგება „ერთი მეორის შემოკვრით საქდერებელი ლითონის თეფშისაგან“. წინწილი ქართულ ლიტერატურულ ძეგლებშიც გვხვდება. შავთელის „აბდულმესიაში“, შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანში“, ფეშანგის „მაჰნავაზიანში“ და სხვ.

საინტერესოა XIII საუკუნის ფსალმუნის ხელნაწერის მინიატიურა, სადაც ქართველ მხატვარს აუსახავს ისრაელის მეფის სოლომონის მეფედ კურთხევა და სახიობა ძალებიანი, ჩასაბერი, საცემელი, საქდარუნებელი საკრავებით, მგალობლების ტაშის-ცემითა და როკვით.

აღმოსავლეთ საქართველოში, კერძოდ არაგვის ხეობაში, ჟინვალის, წიფრანისძირის და ნეძიხის სამაროვნებზე მოპოვებული წინწილები I-IV საუკუნით დათარიღებულ სამარხებში აღმოჩნდა, ხოლო ტახტიძირის ელინისტური ხანის სამაროვანზე – ძვ.წ.IV-III ს.ს.-ით დათარიღებულ №8 სამარხში; მცხეთაში, არმაზციხის სამეფო რეზიდენციაში – გვიანრომაული ხანის სატაძრო კომპლექსში, იატაკის დონეზე, II-III ს.ს. დათარიღებულ ფენაში გამოვლინდა. დასავლეთ საქართველოში წინწილები მოდინახეს და რგანის გვიანრომაული ხანის სამაროვნებზეც დადასტურდა. შემთხვევით მოპოვებული წინწილები ინახება ქუთაისის, ხონისა და თიანეთის მუზეუმებში.

საინტერესოა ქუთაისში 1926 წელს შემთხვევით აღმოჩენილი (უბანი „გოჭოურა“) წინწილის ერთი თეფში, რომლის გარე ხედაპირზე პუნსონით ამოკვეთილია სვასტიკები და ცხენების ძალიან სქემური გამოსახულებები. ერთ-ერთ უბელო ცხენზე ამხედრებულია ფეხზე მდგომი ხელებგამლილი მამაკაცი.

მოზრდილი ზომის წინწილები, რომლებიც მახვილებთან, შუბისპირებთან, სატევრებთან, ისრისპირებთან ერთად იქნა აღმოჩენილი, სავარაუდოდ, მეომარ-მხედრებს ეკუთვნოდათ, ხოლო ბავშვთა სამარხებში აღმოჩენილი მომცრო ზომის წინწილები, შესაძლოა, მოზარდების, ბიჭების, მომავალი მეომრებისთვის იყო გათვალისწინებული.

უძველესი ხანის სახვით ხელოვნებაში ასახული მეომრები, რომელთაც წინ მიუძღვით ჩასაბერ და დასარტყამ საკრავებზე დამკვრელი მუსიკოსები, ადასტურებენ, რომ ლაშქრული, მხედრული, საიერიშო და სხვა სახის სამხედრო მუსიკას ფართოდ იყენებდნენ სამხედრო საქმეში.

ქუთაისი (გვიანანტიკური ხანა)

არავის ხეობის სამაროვნებზე შესწავლილ სამარხთა შორის შეიძლება გამოიყოს „მეომართა ფენა“, რომელსაც სტრაბონი „მიწისმოქმედთან“ აერთიანებს და მესამე გენოსს მიაკუთვნებს. მეომართა შორის კი შეიძლება გამოვყოთ ერთი ჯგუფი – „მემუსიკენი“, რომელთა სამარხები სხვა საბრძოლო-საომარ ინვენტართან ერთად შეიცავენ მუსიკალურ ინსტრუმენტებს – წინწილებს. წინწილის დამკვერელი მუსიკოსი – მხედარი, ალბათ, წინ ედგა და უძღოდა საბრძოლო რაზმსა თუ ჯარს. თვით სახელწოდება წინ-წილა, შესაძლოა, აქედან მომდინარეობდეს.

მცხეთაში, სამეფო რეზიდენციაში, არმაზციხე-ბაგინეთის სატაძრე კომპლექსში აღმოჩენილი წინწილები მიუთითებს იმაზე, რომ წინწილა მხოლოდ მეომართა მუსიკალური ინსტრუმენტი არ ყოფილა. იგი, როგორც ქართველ მწერალთა და პოეტთა თხზულებებშია აღწერილი, საქართველოში მეფის სასახლეშიც ხმინდებოდა. როგორც ვხედავთ, წინწილა – როგორც მუსიკალური საკრავი, საქართველოში გავრცელებული ჩანს უძველესი დროიდან XVII საუკუნის ჩათვლით. იგი ძველი ქართული დასარტყმელი-საუღერებელი მუსიკალური ინსტრუმენტი ყოფილა.

წინწილები ყველაზე დიდი რაოდენობით ინახება დუშეთის რამინ რამიშვილის სახ. არქეოლოგიურ ბაზაზე, თბილისის შალვა ამირანაშვილის სახ. ხელოვნების მუზეუმში და სიმონ ჯანაშიას სახ. მუზეუმში. აგრეთვე, ქუთაისის, ხონისა და თიანეთის მუზეუმებში.

ვერა ჩიხლაძე

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, საქართველოს ეროვნული მუზეუმი

ერთი სიმღერის ისტორია ძაბრაღე

„ძაბრაღე“ მეგრული სათამაშო-საცეკვაო სიმღერაა, რომელიც 1933 წელს, ცნობილი მეგრული ლოტბარის რემა შელეგიას ხელმძღვანელობით არსებული სენაკის რაიონული გუნდის შესრულებით ჩაიწერა ცნობილმა ქართველმა ფოლკლორისტმა გრიგოლ კოკელაძემ. სოლოს თვითონ რემა ასრულებდა. ცნობილია, რომ სიმღერა „ძაბრაღე“ მეგრული მომღერლების – პავლე და ბეგლარ აკობიების მიერაა შექმნილი. ეს არის სამხმდიანი სიმღერა ორწილადი მეტრიტა და მეგრული სასიმღერო ფოლკლორის ტიპური მახასიათებლებით.

ძ(ე)აბრა სიტყვა-სიტყვით „ზღარბს“ ნიშნავს, რომელიც, სიმღერის მიხედვით, ყანაში ჭირნახულს ანადგურებს. არსებობს მოსაზრება, რომ ძაბრა ტყის ავი სულის სახელია, მისი ძირი სიტყვა ძ(ე)აბრარედან უნდა მომდინარეობდეს, რაც მეგრულად მუხანათს, ბოროტ სულს ნიშნავს. აღნიშნული სიმღერის ტექსტი გამოხატავს ტყიდან მოვარდნილი ძ(ე)აბრას თავდასხმის მოლოდინში მის წინააღმდეგ შურისგებით ამოქმედებული ადამიანების საბრძოლო განწყობას.

არსებობს ფერხული „ძაბრაღეს“ რამდენიმე ვარიანტი:

- ფერხულს შიგნით მოთამაშე მომღერლის გარეშე – ახალგაზრდები ჩააბამენ ფერხულს, მათი ერთი ნახევარი ტექსტს მღერის, მეორე კი მოსძახის: „ჰოი, ძაბრა!“

- ყველაზე გავრცელებულ ვარიანტში მეფერხულეები ჩააბამენ ფერხულს, წრის შიგნით დაადგებენ ბეწვიან ქუდს. სიმღერა-ოხუნჯობის ნიჭით დაჯილდოებული მოთამაშე ხანჯლით გარს უფლის მას და გამოხატავს შიშს, სიძულვილს, ძაბრას დამარცხების სურვილს, შეტევას, უკან დახევასა და ისევ თავდასხმას. საფერხულო მწყობრი კი „ჰოი, ძაბრას!“ მოსძახებს; საბოლოოდ ფერხულს შიგნით მოთამაშე ხანჯალს დაჰკრავს ქუდს, მეფერხულენი მისცვივდებიან, დაგლეჯენ და მხიარულობენ.

- ფერხულს შიგნით ერთი მოთამაშის ნაცვლად ოთხი-ხუთი ჯოხიანი მამაკაცი დგას.

ბრძოლის დასრულებას და ძაბრას განადგურებას საყოველთაო მხიარულება მოსდევს. მოცეკვავეები ერთმანეთს ეცილებიან ცეკვაში, რომელიც საოხუნჯო ქმედებებს მოიცავს და იმპროვიზაციულ ხასიათს ატარებს.

დროთა განმავლობაში, ავსულის წინააღმდეგ მებრძოლმა გმირმა მასხარას მნიშვნელობა შეიძინა. „ძაბრაღეს“ წაბაძვით, მის პარალელურად, გაჩნდა სახუმარო-საცეკვაო ლექსის ვარიანტები, რომლებიც გუნდური ცეკვის მაგივრად სოლოთი სრულდება. ამ სახით წარმოიქმნა „ჯანსულო“.

ოთარ ჩიჯავაძეს მეგრული სიმღერა „ჯანსულო“ „ძაბრაღეს“ განვითარებულ ფორმად მიაჩნია. მასში საფერხულო მწყობრი აღარ მოძრაობს – სტატიკურია, სამაგიეროდ, გააქტიურებულია მოთამაშე-მომღერალი. ამგვარად, „ძაბრაღეს“ ფერხული ჩამოშორდა და მეფერხულენი მხოლოდ „ჯანსულოს“ შეძახილით კმაყოფილდებიან. მოთამაშე კი გამოდის საცეკვაო მოედანზე და ტრახახობს: იგი ისეა შეიარაღებული ხმალ-ხანჯლითა და დამბახით, რომ არაფრის ეშინია. უეცრად მოედნის ცენტრში ბეწვიანი ქუდი დაეარდება, მოთამაშე შიშისაგან იარაღს ყრის და ხალხს უხმობს საშველად; ამის შემდეგ, იგი გათამამდება, შეუტევს ძაბრას, მოკლავს და გამარჯვების ნიშნად ცეკვავს.

„ჯანსულოს“ ახლანდელი ტექსტის ავტორ-მთქმელებად იონა და ბართლომე სართანიები ითვლებიან, ხოლო ცეკვის ახალი რეპერტუარის შემქმნელად და მის პირველ შემსრულებლად დ. კიტიას აღიარებენ. ამჟამად ეს ორი სიმღერა – „ძაბრაღე“ და „ჯანსულო“ ერთმანეთის პარალელურად არსებობს.

საბჭოურ ეპოქაში ეს „თამაშები“ ბატონყმობის წინააღმდეგ მიმართულ საოხუნჯო სიმღერებად იქცა. გრ. კოკელაძის აზრით, წრის შიგნით გამომწვევადელი მავნებელი ბატონს განასახიერებდა, მასზე თავდასხმა და გამარჯვება კი სიმბოლურად გლეხების ბატონისაგან გათავისუფლებას გამოხატავდა.

„ძაბრაღეს“ ტექსტი ასეთია:

„ჰაი ძაბრა სკანი ღურა
სი მაზაკვალ ჩვინდი ღულა
ჰე ბოშეფი სორე მუურს
ცანცალქ გემიოლუ გურს
ქმმეხვარით არძაქ ვარა
ვორწყექ მუჭო ობჭკუმუნს“.

„ჰაი, ძაბრა, შენი სიკედილი,
შე მზაკვარო, ცხვირმოდრეცილო!
ეჰე, ბიჭებო, ეგერ მოდის!
კანკალი ამივარდა გულის!
მომეშველეთ ყველა თორემ
ვხედავ როგორ შემჭამს!“

მოამზადა მაკა ხარძიანმა

გრ. კოკელაძის, კ. სამუშიას,
ა. თათარაძის მასალებზე დაყრდნობით

სიმღერის სანოტო ნიმუში აღებულია კრებულიდან „ქართული ხალხური მუსიკა, სამეგრელო“, ტ.2, თბილისი 2005.

დაბრალე

ასრულებდა რემა შელეგის გუნდი

ჩანერილია 1933 წ. სენაკში გრიგოლ კოკელაძის მიერ

Allegretto

solo

და - ბრა - ლე, coro და - ბრა - ლე,

ჰა - ი, და - ბრა! ჰა - ი, და - ბრა!

ჰა - ი, და - ბრა! ჰა - ი, და - ბრა!

The first system of the musical score is in 2/4 time with a key signature of two sharps (F# and C#). It features a solo vocal line and a three-part chorus. The solo part begins with the lyrics 'და - ბრა - ლე,'. The chorus enters in the second measure with 'ჰა - ი, და - ბრა!'. The bass line provides harmonic support with a steady eighth-note accompaniment.

ნა - ნა, ნა - ნა! დი - ღუ, და - ბრა!

ჰა - ი, და - ბრა! ჰა - ი, და - ბრა!

ჰა - ი, და - ბრა! ჰა - ი, და - ბრა!

The second system continues the musical score. The solo part has the lyrics 'ნა - ნა, ნა - ნა!' and 'დი - ღუ, და - ბრა!'. The chorus continues with 'ჰა - ი, და - ბრა!'. The accompaniment remains consistent with the first system.

ჰა - ი, და - ბრა, და - ბრა-ლე! ჰა - ი, და - ბრა, და - ბრა - ლე!

ჰა - ი, და - ბრა, და - ბრა-ლე! ჰა - ი, და - ბრა, და - ბრა - ლე!

The third system concludes the piece. The solo part sings 'ჰა - ი, და - ბრა, და - ბრა-ლე!' and 'ჰა - ი, და - ბრა, და - ბრა - ლე!'. The chorus also sings 'ჰა - ი, და - ბრა, და - ბრა-ლე!' and 'ჰა - ი, და - ბრა, და - ბრა - ლე!'. The score ends with a double bar line and repeat dots.

და - ბრამ ნა - უ - ლა, და - ბრამ ლუ - რა.

ჰა - ი, და - ბრა!
ჰა - ი, და - ბრა!

ჩხვი - ნდი ლუ - ლა, თექ ო - ჭკო - მუ

ჰა - ი, და - ბრა!
ჰა - ი, და - ბრა!

ჩქი - ნი ავა - ნა. ნა - ნა, ნა - ნა!

ჰა - ი, და - ბრა!
ჰა - ი, და - ბრა!

და - ბრა კუ - ცი - ა, თი - ში ლუ - რა,

ჰა - ი, და - ბრა!
ჰა - ი, და - ბრა!

- - - -
 შა - ი, და - ბრა, და - ბრა-ლე! შა - ი, და - ბრა, და - ბრა - ლე!
 შა - ი, და - ბრა, და - ბრა-ლე! შა - ი, და - ბრა, და - ბრა - ლე!
 - - - -

ჯი - მა - ლე - ფი, ა - ბა, არ - თო!
 შა - ი, და - ბრა! შა - ი, და - ბრა!
 შა - ი, და - ბრა! შა - ი, და - ბრა!
 - - - -

დო - მი - ლათ! ა - თე და - ბრა!
 შა - ი, და - ბრა! შა - ი, და - ბრა!
 შა - ი, და - ბრა! შა - ი, და - ბრა!
 - - - -

ა - რძოქ არ - თო ქე - გუ - ა - შქვათ,
 შა - ი, და - ბრა! შა - ი, და - ბრა!
 შა - ი, და - ბრა! შა - ი, და - ბრა!
 - - - -

და - ბრას დუ - დი, ნა - ნა, მე - ბევა - თა - თლი!

ჰა - ი, და - ბრა!

ჰა - ი, და - ბრა!

ა - ბა, ა - ბა, ბო - შეფ!

ვე - მე - ნტა - ი,

ჰა - ი, და - ბრა!

ჰა - ი, და - ბრა!

ა - სე ო - კო

ქო - მო - ლო - ბა.

ჰა - ი, და - ბრა!

ჰა - ი, და - ბრა!

ჰა - ი, და - ბრა, და - ბრა-ლე!

ჰა - ი, და - ბრა, და - ბრა - ლე!

ჰა - ი, და - ბრა, და - ბრა-ლე!

ჰა - ი, და - ბრა, და - ბრა - ლე!

ვა - რი, ჯი - მა, ვა - მა - ყვი - ლე! ა - ბა, ნი - ე!

ჰა - ი, და - ბრა!

ჰა - ი, და - ბრა!

სი დო - ვი - ლი! ვა - რი, ჯი - მა,

ჰა - ი, და - ბრა!

ჰა - ი, და - ბრა!

ვა - მა - ვი - ლე. ო - ბჟეუნ - სღ და მა ბჟკო - მას,

ჰა - ი, და - ბრა!

ჰა - ი, და - ბრა!

ო - კო ა - სე ქო - მო - ლო - ბა.

ჰა - ი, და - ბრა!

ჰა - ი, და - ბრა!

ქე - გუ - ა - შევათ, დო - ჰი - ლათ. ხე მა - ნგა - რო, ვე - გე - ნტა - ნი,

ჰა - ი, და - ბრა!

ჰა - ი, და - ბრა!

ა - ბა, ა - რთო,

ჰა - ი, და - ბრა!

ჰა - ი, და - ბრა!

ჰა - ი, და - ბრა!

ჰა - ი, და - ბრა!

ქე - გუ - ა - შევათ. ჰა - ი, და - ბრა, და - ბრა-ლე,

ჰა - ი, და - ბრა!

ჰა - ი, და - ბრა, და - ბრა-ლე!

ჰა - ი, და - ბრა!

ჰა - ი, და - ბრა, და - ბრა-ლე!

ჰა - ი, და - ბრა, და - ბრა - ლე! და!

ჰა - ი, და - ბრა, და - ბრა - ლე! და!

ჰა - ი, და - ბრა, და - ბრა - ლე! და!

რედაქტორი:
მაკა ხარძიანი

მთარგმნელი:
მაია კაჭკაჭიშვილი

კომპიუტერული უზრუნველყოფა:
მაკა ხარძიანი
ლევან ვეშაპიძე
ლელა მაქარაშვილი

© ვანო სარაჯიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის ტრადიციული მრავალხმიანობის კვლევის საერთაშორისო ცენტრი, 2013

eISSN 1512-228X

ბიულეტენი გამოდის წელიწადში ორჯერ, ქართულად და ინგლისურად

მისამართი: საქართველო, თბილისი, 0108, გრიბოედოვის ქ. №8/10.

ტელ: (+995 32) 2998953, ფაქსი: (+995 32) 2987187

ელ-ფოსტა: polyphony@polyphony.ge; polyphony@conservatoire.edu.ge

www.polyphony.ge

ბიულეტენის შემდეგი ნომერი გამოვა 2014 წლის ივნისში